

URTX

CECÍLIA D'URGELL, GERMANA DE JAUME EL DISSORTAT,
DARRERA REPRESENTANT D'AQUESTA FAMÍLIA COMTAL
A CATALUNYA

Virgínia Costafreda Puigpinós

CECÍLIA D'URGELL, GERMANA DE JAUME EL DISSORTAT,
DARRERA REPRESENTANT D'AQUESTA FAMÍLIA COMTAL A CATALUNYA

Abstract

Cecilia de Urgell se vio plenamente afectada por los trágicos acontecimientos que se desencadenaron con el cambio de dinastía impuesto por el Compromiso de Caspe. Como el resto de mujeres de su familia quedó en la miseria con el proceso y la confiscación del condado a su hermano el conde de Urgell. El estudio de los capítulos matrimoniales con el vizconde Bernat de Cabrera y de su testamento permite acercarnos a la que fue la última representante de la familia de Urgell en Cataluña.

Cecilia of Urgell was terribly affected by the tragic events that broke out with the change of dynasty imposed by the "Compromiso de Caspe" (Agreement of Caspe). Like the rest of the women in her family, she fell into abject poverty after the prosecution of the count of Urgell, her brother, and confiscation of the county from him. The study of her marriage contract with viscount Bernat of Cabrera and her last will allow us to get closer to the figure that was the last member of the Urgell family in Catalonia.

Paraules clau

Segle xv, comtes d'Urgell, vescomtes de Cabrera, comtat de Mòdica, Bellesguard.

Introducció

La vida de Cecília d'Urgell abasta des del període de crisi política i social de finals del segle XIV i principis del segle XV i s'acaba a les portes de l'inici de la guerra civil, l'any 1460. Aquesta dama va ser no tan sols testimoni d'uns anys transcendents en la història de Catalunya, com a conseqüència de la mort del rei Martí l'any 1410 sense haver nomenat successor, sinó que també es va veure involucrada en algun dels seus successos més cabdals.

Com a germana del frustrat successor a la corona d'Aragó, el comte Jaume d'Urgell, va viure des de primera fila els anys convulsos de l'interregne fins a la imposada decisió dels compromissaris de Casp. A partir d'aquest moment es va veure arrossegada per la caiguda del seu germà, la confiscació del comtat i la pèrdua de tots els béns. Va haver de sofrir detencions, presó i una vida errant i miserable al costat de les altres dones de la família. Va sortir d'aquesta penúria econòmica en casar-se amb el vidu vescomte de Cabrera. Tot i que aquest va morir al cap de pocs anys, li va deixar un llegat per a poder viure dignament. L'estudi de diversos documents, principalment els seus capítols matrimonials amb Bernat de Cabrera, així com el seu testament, permet aprofundir en el coneixement de la que va ser la darrera representant de la família comtal d'Urgell a Catalunya.

Els anys del comtat d'Urgell fins a la mort del rei Martí

Els pares de Cecília foren el comte Pere d'Urgell i Margarida de Montferrat. El comte

Pere era nebot del rei Pere el Cerimoniós i la seva mare era filla del marquès de Montferrat i d'Isabel de Mallorca. El seu naixement esdevingué segurament a Balaguer però desconeixem quin any, probablement en la dècada dels anys vuitanta del segle XIV. Seria la segona de les filles que arribaria a l'edat adulta, després de la gran Elionor i d'un germà i una germana que moriren de petits. Després nasqueren una altra germana, Isabel, que professà al monestir de Sixena i tres nois, Jaume, Tadeu i Joan. Els dos darrers van morir joves.¹

La primera referència documental de Cecília que s'ha pogut localitzar és en el testament del seu pare el comte Pere, que redactà les seves últimes voluntats l'any 1408. Aquest document fou consultat per Montfar a l'Arxiu Reial de Barcelona però, darrerament, està il·localitzable. Segons aquest investigador, Cecília d'Urgell va ser una dona molt bonica i el seu pare va deixar-li de dot 23 mil florins d'or d'Aragó, estant concertat el seu matrimoni amb el fill del comte de Cardona i amb els capítols fets i firmats. En les disposicions del comte també es contemplava el manament que de les possibles filles del seu hereu dues fossin dotades per casar-se i la resta fossin posades com a religioses en monestirs de la corona d'Aragó. Aquest sistema és el que va seguir en el cas de les seves pròpies filles, ja que va dotar per casar-se a Elionor i a Cecília, i, en canvi, va fer ingressar al monestir de Sixena l'altra filla Isabel.

Un dels episodis més repetits de la vida de Cecília, que prové de la narració de Lorenzo Valla, és el de la proposta de matrimoni amb el vidu Martí l'Humà l'any 1409. Així, el rei

¹ D. MONTFAR-SORTS (1853), *Historia de los condes de Urgel*, Barcelona, Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, v. II, p. 251-278.

tenia dues candidates que eren donzelles de llinatge reial i que s'havien criat al seu palau en companyia de la seva esposa. Una era Cecília d'Urgell i, l'altra, Margarida de Prades, que fou l'elegida, segons Valla, per no donar més preeminència al comte d'Urgell.² Aquesta notícia sobre la presència de Cecília a la cort de la reina Maria no consta documentalment, en canvi, sí que hi figura la néta del comte de Prades. Segons Monfar el casament amb Margarida es va realitzar a la residència reial de Bellesguard amb la presència de Jaume d'Urgell, que estava casat amb la germana del rei, Isabel. També hi assistiren el papa aragonès Benet XIII, el frare valencià Vicenç Ferrer i la reina vídua del germà del rei Violant de Bar. En aquells moments, la família no es podia imaginar que aquests personatges serien uns grans conspiradors contra els interessos del comte d'Urgell en la successió de la corona a la mort del rei Martí.

A partir del procés del comte d'Urgell i de la seva família

No tornen a aparèixer notícies de Cecília fins després de la rendició del comte d'Urgell davant del nou rei Ferran de Castella. Cecília es trobava a Balaguer durant el setge, en una clara mostra del suport que donava al seu germà Jaume. Les dones de la casa d'Urgell foren desposseïdes de tots els seus béns, el castell Formós de Balaguer va ser lliurat al saqueig i tota la família del comte traslladada a Lleida.

A diferència de la seva germana Elionor, Cecília no fou processada, ja que no seria necessari, al no posseir cap dels senyories del comtat d'Urgell. De tota manera, durant el procés de Jaume d'Urgell alguns testimonis mencionen la seva germana Cecília. Així, un notari de Balaguer testificava que havia sentit dir que el comte va fer un tracte amb el duc de Clarence, pel qual aquest es casaria amb Cecília d'Urgell i seria hereu del comtat en cas que el mateix comte morís sense fills mascles. Així mateix, un cavaller interrogat també declarava que la comtessa mare tractava malament la infanta Isabel i no gaire bé a Cecília, ja que aquesta donava suport a la seva cunyada i no es volia assemblar a la

mare. Per altra part, que el matrimoni de Cecília amb el fill del comte de Cardona estava tractat i fet ens ho confirma la seva pròpia mare en la declaració d'aquest mateix procés.³ De tota manera, aquest casament no es va realitzar, segons Monfar perquè la comtessa Margarida no va voler, per no haver ajudat el comte de Cardona al seu fill. Per la seva banda, el fill del comte de Cardona ja es va comprometre de seguida amb Joana de Prades, germana de la reina vídua Margarida. Els seus capítols matrimonials es van signar pocs dies després de la condemna del comte d'Urgell a presó perpètua i confiscació dels seus béns.⁴

La família del comte fou obligada també a traslladar-se a Saragossa, arran de la fastuosa coronació dels nous reis, havent d'esperar sempre la gràcia reial per poder pagar les seves despeses, ja que tot els havia estat embargat. A més, allí es va continuar el procés contra la mare i la germana Elionor. Després, per tal de prosseguir el procés, la comtessa Margarida i les seves filles hagueren de seguir al rei a Morella, on aquest a principis d'agost tractà amb el papa Benet i Vicenç Ferrer l'afer del cisma.

Durant tot aquest temps, la comtessa mare va continuar intentant alliberar el seu fill, però fou víctima d'una conspiració d'espies i estafadors que ho anaren a explicar al rei. Aquest manà al seu fill l'infant Joan que dissimuladament anés a Lleida i detingués la comtessa i les filles, juntament amb altres persones de la confiança d'aquestes i també els seus criats, i que s'apoderés dels papers que trobés. Foren acusades de procurar alliberar el comte, per suscitar una guerra civil, i d'intentar assassinar el rei. El que sembla cert és que la comtessa estava disposada a casar Cecília amb algú que alliberés el fill i, fins i tot, s'avenia a casar-la amb el carceller que, suposadament, vigilava el comte. Els conspiradors declararen que preferia donar-la a aquest, si treia el fill de la presó, que a Bernat de Cabrera que la demanava per muller i que encara li feia el dot.⁵ Finalment, el 29 d'octubre de 1414 el rei decretà la presó per a la comtessa Margarida, les seves filles Elionor i Cecília, i altres implicats entre criats i religiosos.⁶

² L. VALLA (2002), *Historia de Fernando de Aragón*, Madrid, Akal, p. 134.

³ M. BOFARULL I DE SARTORIO (1868), *Proceso contra el último conde de Urgel y su familia*, Barcelona, Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, núm. 46, v. I, pp. 112-115 i 381.

⁴ Els capítols matrimonials es van signar l'1 de gener de 1414. Arxiu Ducal de Medinaceli (ADM), Còpia depositada a l'Arxiu de Poblet, Fons Prades, rotlle 84, fotograma 657-658.

⁵ D. MONTFAR-SORTS (1853), *Historia de los condes de Urgel*, Barcelona, Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, v. II, p. 578-580 i 588.

⁶ A. GIMÉNEZ SOLER (1901), «Don Jaime de Aragón último conde de Urgel», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, v. VII, p. 188.



**Fragment del retaule
de l'església
parroquial d'Albesa.**
El feren realitzar
els pares de Cecília, Pere
d'Urgell i Margarida de
Montferrat i hi figuren
els seus escuts.
Foto: Virginia Costafreda.

Des de Lleida foren traslladades a Cullera, on arribaren a primers de desembre. L'alcaid del castell, Francesc Martorell, pare del famós escriptor Joanot Martorell, va ser l'encarregat de custodiar les presoneres. Entre altres despeses, feia pagar un capellà per a les misses diàries i els serveis fets a la comtessa i les filles.⁷

Per altra banda, les actuacions contra altres membres de la família comtal continuaven.

El mes de gener, el rei havia pres les dues filles grans a la infanta Isabel, tot i la desesperada carta que aquesta va enviar-li per evitar separar-se de les nenes. Les havia fet traslladar primer a València i després a Castella on van créixer.⁸ Pel que fa a la comtessa Margarida i les seves dues filles foren conduïdes a l'alqueria de Rascanya, a l'horta de València. Montfar també ens assabenta que la comtessa i les filles havien d'usar roba llogada i ordinària que el rei els subministrava

⁷ J. VILLALMANZO (1995), *Joanot Martorell: biografia il·lustrada y diplomatario*, València, Ajuntament de València, p. 65.

⁸ A. GIMÉNEZ SOLER (1901), «Don Jaime de Aragón último conde de Urgel», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, v. VII, p. 380.

a través del carceller. El procés contra la comtessa continuava i els advocats que va elegir no volien defensar-la. Finalment, trobaren dos lletrats que s'encarreguessin de la defensa i aquests a mitjan de juny reclamaven per escrit contra la pretensió del fisc que demanava que la comtessa fos torturada. Tot i que els testimonis contra la comtessa eren provats perjurs, lladres i fins homicides, el 29 de juliol de 1415 es van donar per provats els delictes de què se l'acusava i es va pronunciar la sentència des de la mateixa alqueria de Rascanya.⁹ La comtessa fou condemnada per haver intentat matar el rei i suscitar una nova guerra civil i va ser reclosa de per vida al castell de Morella. Les seves filles Elionor i Cecília foren traslladades al monestir de Sixena. La duresa de la sentència contra la comtessa va coincidir en el temps amb un agreujament de la malaltia renal del rei, que va sofrir un greu atac amb forts dolors, com ell mateix comunicava a primers d'agost des de València als monjos de Poblet, a qui demanava que fessin pregàries per ell.¹⁰ Aquesta coincidència hauria inclinat realment l'opinió del monarca a creure que s'estava atemptant contra la seva persona i se l'intentava emmetzinar,¹¹ tot i la inversemblança de les acusacions contra la comtessa d'Urgell. Aquesta malaltia fou la causa de la mort del rei alguns mesos després.

Tornem a tenir notícies de la família el mes de juny de 1416 quan les germanes Elionor i Cecília demanen al nou monarca Alfons que intercedeixi perquè siguin acollides a la comanda de Corbins, ja que a Sixena es moren de pesta. De la carta es desprèn que la família del comte era mal vista de tothom, pel temor de ser sospitosos davant el rei. Pocs dies després, a finals de juny, és la mateixa infanta Isabel qui escriu al rei des de Sudanell, ja que amb les seves cunyades han hagut d'abandonar el monestir per la pesta i no troben lloc on les vulguin acollir, per por de no plaure al monarca. El rei Alfons torna a intercedir perquè en els monestirs i per part dels oficials reials les acullin.¹²

Tot i que el rei Alfons va concedir tres-cents florins anuals de renda a la comtessa Margarida i a cada una de les filles, les ordres no eren acomplertes pel batlle general de Catalunya i el mateix rei el mes d'agost de 1418 es queixava d'aquest retard.¹³ I encara el mes de gener següent Elionor i Cecília escrivien al rei des de Balaguer per aconseguir que aquest les ajudés ja que suportaven grans misèries. El mateix dia també ho feia la infanta Isabel des d'Alcolea de Cinca, aprofitant la mateixa persona que els portaria la carta a la cort, i queixant-se que les rendes de la vila que el rei li havia venut, a canvi del seu dot, no les podia cobrar.

El projecte de casament amb el vescomte de Cabrera

El vescomte Bernat de Cabrera va romandre a Sicília durant l'interregne, exercint el seu càrrec de mestre justicier i intentant controlar els afers de l'illa. Després de la resolució de Casp va ser capturat i empresonat pels seus opositors i partidaris de Ferran d'Antequera i no fou alliberat fins a la primavera de 1413. Ens consta que a final d'aquell any era present a Lleida, en el moment de la lectura de la sentència contra Jaume d'Urgell. També hem comentat que des d'aquell moment, Bernat intentà casar-se amb Cecília, però la mare d'ella s'hi va negar, en un darrer intent per aconseguir algú que pogués alliberar el seu fill, el comte, a canvi de la mà de la seva filla. Tot i que Bernat de Cabrera al final de l'interregne va donar suport a la candidatura del comte d'Urgell, va actuar sempre per delegació ja que no va abandonar Sicília.¹⁴ En tornar a Catalunya després d'ésser alliberat es va trobar amb els fets consumats pel que feia a l'afer de la successió, va haver d'acceptar l'infant Ferran de Castella com a rei i pagar-li una elevada suma de diners com indemnització. De tota manera, també fou un dels caps nobiliaris que va exigir al rei Alfons la reforma del govern i l'expulsió de la cort i del consell reial dels estrangers.

⁹ D. MONTFAR-SORTS (1853), *Historia de los condes de Urgel*, Barcelona, Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, v. II, p. 590-591.

¹⁰ F. VENDRELL I GALLOSTRA (1970), «El prestigi espiritual de fra Pere Marginet després del seu retorn a Poblet», *Miscel·lània històrica catalana. Homenatge al P. Jaume Finestres, historiador de Poblet*, Poblet, L'Abadia, p. 263.

¹¹ F. VENDRELL I A. MASIÀ (1956), *Jaume el dissortat darrer comte d'Urgell*, Barcelona, Ed. Aedos, p. 208.

¹² A. GIMÉNEZ SOLER (1901), «Don Jaime de Aragón último conde de Urgel», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, v. VII, p. 190.

¹³ F. CARRERAS CANDI (1929), «Dos mujeres célebres de la Casa de Urgel (Siglo XV)», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, núm. 102, p. 9

¹⁴ S. SOBREQÜES I VIDAL (1968), *Altres barons de Catalunya i el compromís de Casp*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor, Episodis de la història núm. 105, p. 23- 26.

Tot i l'impediment de la comtessa d'Urgell, el vescomte de Cabrera no va perdre les esperances i en el testament que va redactar el desembre de 1419 expressava el seu convenciment del seu proper matrimoni, encara que no feia constar el nom de la dama escollida.¹⁵ Així, el vescomte feia testament a Blanes deixant com hereu del seu patrimoni a Catalunya a Bernat Joan, primogènit del seu primer matrimoni, però, en canvi, tot el que tenia a Sicília ho deixava al fill legítim que pogués tenir d'una altra muller amb qui s'havia de casar. Aquesta condició la repetia de forma taxativa en el document en diverses ocasions, tot i que el vescomte ja tenia 68 anys. Així, amb aquestes paraules expressava la seva decisió de contraure noves noces: «deixem el comtat nostre de Mòdica al fill mascle legítim que ha de néixer en una altra consort o muller que nós hem de prendre en matrimoni» o «del fill nostre primogènit de la dita consort que s'ha de casar amb nós». Pensem que aquesta misteriosa dama que s'havia de casar amb Bernat de Cabrera no podia ser altra que Cecília d'Urgell i, per això, en el seu testament volia assegurar el futur dels possibles fills fent-los hereus del comtat de Mòdica a Sicília.¹⁶

El fet que el vescomte manifestés clarament la seva voluntat de contraure un nou matrimoni, però no fes constar el nom de la seva futura muller, es podia deure al fet que els capitols matrimonials encara no estaven signats. També hauria pogut influir en aquest retard la voluntat de Cecília que no voldria contrariar la seva mare. De tota manera, Margarida de Montferrat va morir poc temps després, el mes de novembre de 1420.

Els capitols matrimonials

El dia 3 de febrer de 1420 es van redactar a Sant Llorenç de Maçanet els capitols matrimonials de Cecília amb Bernat de Cabrera, comte de Mòdica i mestre justicier de Sicília.¹⁷ Es feia constar que el dot de Cecília eren els 23 mil florins d'or i les cent lliures de moneda agramuntesa per legítima, que li havia atorgat el seu pare el comte Pere en el seu testament. Bernat es comprometia a recuperar aquest dot per gràcia del rei o bé

per reclamació davant les instàncies que calgués. En cas que no ho pogués aconseguir, li feia escriure de deu mil florins d'or que Cecília en podria disposar segons la seva voluntat tant després de la mort del vescomte com si ella moria abans. A més, li donava per cambra, en cas de quedar vídua, per tal de preservar-la de misèria i necessitats, els castells i vila d'Anglès i vall d'Osor, amb totes les rendes, drets i jurisdiccions. Li deixava aquestes rendes, que sumaven a l'entorn de mil florins, durant tota la seva vida, sempre que no es tornés a casar. També li deixava en propietat els béns i joies que ell li hagués donat i que en pogués disposar segons la seva voluntat.

Respecte a l'herència de la possible descendència, si tenien un fill heretaria el comtat de Mòdica i totes les altres possessions a Sicília. El fill que fos l'hereu havia de ser sa d'enteniment, sinó ho heretaria el següent fill en ordre de naixement. Si el primogènit era l'hereu, el segon fill tindria una herència de trenta mil florins d'or. Si hi havia filles i no fill, la primera rebria de dot quaranta mil florins. Si hi havia fills i filles, la primera de les filles rebria quinze mil florins i deu mil la segona. Altres fills haurien de ser casats o col·locats en religió segons criteri de l'hereu del comtat de Mòdica i de la mare. Totes aquestes assignacions s'havien de carregar sobre els béns del comtat sicilià. En el cas que aquest comtat es perdés, el fill primogènit del matrimoni havia de rebre tres heretages de les possessions del vescomtat de Cabrera i Bas per valor de 22 mil florins d'or. A més, el fill segon i la primera filla havien de rebre deu mil florins d'or cada un.

Per altra part, si Bernat moria abans de la lluitació dels censals que gravaven la vila d'Anglès i la vall d'Osor, assegurava la renda de mil florins de Cecília sobre la vila de Sant Celoni. A més, per seguretat dels deu mil florins d'escriure, ella podria retenir la dita vila fins que aquests no li fossin assegurats o pagats i, en cap cas se li podria prendre aquesta possessió sense el seu consentiment. En canvi, si Cecília anava a viure al comtat de Mòdica i només tenia una filla o filles, i si ella decidia voluntàriament viure a

¹⁵ Arxiu Ducal de Medinaceli (ADM), Còpia depositada a l'Arxiu de Poblet, Fons Cabrera i Bas, rotlle 977, fotogrames 462-497. Com a fet curiós cal comentar que el principal testimoni del testament de Bernat de Cabrera era Bernat Buades, rector de la vila de Blanes. Aquest era considerat fins fa pocs anys l'autor del *Llibre dels feits d'armes de Catalunya* que suposadament hauria escrit en aquella època.

¹⁶ V. COMA I SOLEY (1968): *Los vizcondes de Cabrera: condes soberanos de Urgel, condes de Mòdica y Osona, vizcondes de Gerona, Bas, Ager y Montsoriu*, Barcelona, Llibreria Balmes, p. 167-169. Aquest autor, tot i que va consultar el testament de Bernat de Cabrera, s'equivocava en negar el matrimoni amb Cecília d'Urgell.

¹⁷ ADM, Fons Cabrera i Bas, r. 977, f. 13-20. Segons el document Bernat tornava a tenir el càrrec de mestre justicier de Sicília.



La torre Cabrera a Pozzallo

en la costa siciliana. En la clau de volta de la sala principal s'hi conserva l'escut dels Cabrera i Urgell, ja que es va construir durant el matrimoni de Bernat i Cecília, comtes de Mòdica. Foto: Giuseppe Melfi.

l'illa després de la mort de Bernat, volia que tingués assegurats sobre aquest comtat la renda, l'escreix i els dots de les filles. Aquestes no podien ser desposseïdes del comtat per l'hereu fins que no haguessin cobrat els seus dots. Bernat també es comprometia a fer ratificar aquests capítols pel seu fill Bernat Joan i per Violant, la seva muller. Els dos contraents també prometien que no prendrien altre marit o muller sota pena de deu mil florins d'or, que es repartirien les dues terceres parts per a la part perjudicada i la tercera part per a l'oficial que fes la recusació.

Abans de solemnitzar el matrimoni davant de l'església, Bernat havia de fer lliurar la possessió del castell d'Anglès i vall d'Osor a Cecília o al seu representant. Els homes d'aquests llocs li havien de fer homenatge i la tindrien per senyora durant tota la seva vida, si continuava vídua, casta i sense marit.

Els temps de la comtessa de Mòdica

Poc temps hauria conviscut el matrimoni, ja que a principis de gener de l'any 1421 ja consta que Bernat es trobava fora del Principat. Ho sabem perquè en aquelles dates Cecília feia un requeriment a la justícia de València sol·licitant informació sobre l'actuació feia uns anys del seu marit respecte a la llavors promesa del seu fill Violant de Prades. Es veu que aquest afer afegia impediments a la consecució del dot de Cecília.¹⁸

Bernat, després de servir el rei a Sardenya com a tractador davant del parlament sard, el mes de febrer ja era altre cop a Sicília on signava com a mestre justicier al costat del monarca. El dia 8 de setembre d'aquell any estant a la seva ciutat siciliana de Ragusa feia redactar un codicil testamentari on ratificava la seva voluntat que si moria amb fill baró o fills de Cecília, la seva muller, que el primogènit fos l'hereu particular en el comtat de Mòdica. També hi afegia que, en cas de no tenir cap fill baró amb Cecília, volia que el seu fill legítim Ramon el succeís en el comtat sicilià amb la condició que hauria de pagar a la seva muller l'estipulat en el testament i capítols matrimonials.¹⁹

A finals de l'any 1422 i principis del següent sabem que Bernat tornava a ser al Principat però aquell mateix any es desplaçava altre cop a Sicília.²⁰ Durant el temps que va romandre casat amb Cecília deuria fer edificar la torre de Pozzallo en la costa siciliana, ja que en una clau de volta de la sala principal hi ha els escuts dels Cabrera i dels Urgell. El palau havia de fer les funcions administratives i de residència comtal.²¹ Desconeixem si la seva nova muller el va acompanyar en algun d'aquests viatges a terres sicilianes. Arran d'aquest casament, Cecília també va haver de reclamar al rei la pensió que aquest li havia concedit, ja que l'oficial encarregat de pagar-la la hi havia retirat.

El matrimoni va durar poc més de tres anys ja que Bernat morí a Sicília el mes de setembre de 1423 i conforme al seu testament fou inhumat a l'església major de Sant Jordi de Ragusa. Tot i que la seva voluntat era que els seus ossos fossin portats més endavant al monestir de Sant Salvador de Breda, a Girona, on hi havia els seus predecessors, aquest trasllat de les seves restes no es va fer. L'església de Sant Jordi de Ragusa fou destruïda per un terratrèmol i actualment només en resta el portal gòtic. El seu fill i hereu s'hauria fet càrrec de les possessions a l'illa en rebre notícies de la seva mort i el dia 17 d'octubre ja escrivia des de Palerm a la seva muller per tal que fes publicar el testament del pare. El testament de Bernat de Cabrera fou publicat a Hostalric el 27 de novembre.²² En morir tenia una setantena d'anys i no havia tingut fills del seu recent

¹⁸ ADM, Fons Cabrera i Bas, r. 977, f.23. Per aquest afer de l'any 1414 amb Violant de Prades, a la que va retenir en el seu poder, Bernat es va enemistar amb l'oncle de la noia, el bisbe de Mallorca.

¹⁹ ADM, Fons Cabrera i Bas, r. 977.

²⁰ Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Pere Roig, 124/2, f. 3- 4 i 124/41, f. 48-60.

²¹ M. VINDIGNI (2008), *I Cabrera, conti di Modica tra Catalogna e Sicilia 1392-1480*, Torino-Pozzallo, Graphot Snc di Giachino Roberto e C., p. 49 i 106.

²² A. INVEGES (1651), *La Cartagine siciliana*, Palermo, Typographia di Giuseppe Bisagni, v. I, p. 454-458.

matrimoni. De l'anterior amb Timbor de Prades havia tingut a l'hereu Bernat Joan i a dues filles, Sança Ximenis i Timbor. També tenia diversos fills naturals, algun d'ells legitimat com el mencionat Ramon, i altres quatre que també mencionava en el seu testament.

La família d'Urgell

Dels anys que Cecília va viure a casa de Bernat de Cabrera també n'ha quedat una referència en el manuscrit anònim anomenat *La fi del comte d'Urgell*. Així al final de l'obra l'autor de la crònica, o bé un compilador en un afegit posterior, explica un episodi relacionat amb el germà petit de Cecília que hauria desaparegut en estranyes circumstàncies:

Oy dir a un bon prom cavaller qui-s trobave de casa d'en Bernat de Cabrera, dona Scicília, qui era germana del dit compte de Urgell, qui ell oy dir a la dita dona Sicília com en lo temps de la dita destructió fo apartat un fadrinet petit, germà del dit comte de Urgell, qui era apellat Anthoni. Si és viu, ne què és d'ell, pur no appar en lo món, ne-s demostre; e tinch per cert és estat no-res.

Si travessuras féu, foren-ne causa aquells qui ab paraules blandients e mastinagues lo trahiren e-l enganaren, e li sostragueren la verga de la generació, e li empatxaren la entrada de Barcelona e la cavalcada. E pogué ésser que quant se véu trahit e enganat, confús e desesperat de sa justitia; féu qualque cosa no ben feta, de què auran rahó aquells qui li'n foren causa. Car aquell qui dóna causa del damnatge, és vist donar lo damnatge.²³

No se sap que hi ha de cert en aquest relat. Només està documentat que el germà petit de Cecília, anomenat Joan, va morir en circumstàncies desconegudes entre finals de 1411 i després de la resolució de Casp. Així, la seva mare la comtessa Margarida en l'interrogatori del procés afirmava que Joan ja era mort quan el comte Jaume va vendre a la seva germana Elionor diversos senyories per evitar que fossin confiscats.²⁴

Respecte a la resta de la família d'Urgell, es trobava disgregada i residint en diferents indrets. La germana Elionor s'havia retirat a un lloc solitari del terme de Montblanc on feia vida eremítica i de penitència. D'altra banda, la seva cunyada Isabel moria l'any 1424 a Alcolea de Cinca i el seu cos, traslladat a Barcelona, fou soterrat a l'església del convent de Sant Francesc. Les seves nebodes Isabel i Elionor, de quinze i catorze anys, respectivament, tornaven de Castella aquell mateix any i passaven a residir a Lleida a casa de l'ardiaca Berenguer de Barutell, cosí de la reina Sibilla, àvia de les noies.²⁵ L'altra neboda Johana, de deu anys, residia a la cort de la reina Maria. Per altra part, el seu germà Jaume d'Urgell era traslladat el 1426 des de Castella a Xàtiva, el seu darrer lloc d'empresonament.

L'any 1427 la germana Elionor havia nomenat hereva universal a Cecília i aquesta va posar plet al rei i al monestir de Poblet pel lloc de Menàrguens. Aquest indret l'havia donat el comte d'Urgell a Elionor i el rei Ferran, un cop confiscat, l'havia venut al monestir. Davant d'aquesta reclamació, el rei va optar per continuar el procés de rebel·lió contra Elionor fins a sentenciar que era culpable del mateix crim que el seu germà i condemnar-la a perdre també tots els béns.²⁶

En aquells anys, el rei Alfons iniciava els contactes per casar les filles del comte d'Urgell i el 1428 Isabel es casava amb l'infant Pere de Portugal. El mes de maig de 1430 moria de pestilència la germana Elionor i fou inhumada al monestir de Poblet. Els instruments de penitència que havia usat en la seva vida eremítica es guardaven penjats en la paret de l'església del monestir. No tornem a tenir notícies de Cecília fins l'any 1431 quan, arran de les exèquies de la reina vidua Violant de Bar, va assistir en lloc preminent a la cerimònia acompanyada de la seva neboda Johana d'Urgell. A l'enterrament també hi assistí la seva fillastra Sança Ximenis.²⁷ La reina Violant havia mort a la torre de Bellesguard, on residia, i que llavors era propietat d'Elionor de Cervelló, la seva dama de confiança.

A principis de desembre de 1432, el tutor de la neboda Elionor, l'ardiaca Berenguer de

²³ *La fi del comte d'Urgell* (1931), Barcelona, Ed. Barcino, p. 139-140.

²⁴ M. BOFARULL I DE SARTORIO (1868), *Proceso contra el último conde de Urgel y su familia*, Barcelona, Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, núm. 46, v. I, p. 381.

²⁵ Per tal d'ampliar les dades i les citacions bibliogràfiques sobre la família d'Urgell i especialment de la seva neboda Elionor remeto a la següent publicació. V. COSTAFREDA I PUIGPINÓS (2003), «Elionor d'Urgell, filla del comte Jaume el Dissortat, i la seva trajectòria pel regne de Nàpols», *Urtx*, 16, p. 55-73.

²⁶ J. FINESTRES I DE MONSALVO (1947), *Història del real monasterio de Poblet*, Barcelona, Editorial Orbis, vol. III, p. 232.

²⁷ A. DURAN I J. SANABRE (1930), *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, Barcelona, Institució Patxot, p. 47-54.

Ermita de Sant Joan al terme de Montblanc.

En aquesta ermita excavada a la roca Elionor d'Urgell, germana gran de Cecília, hi va fer de penitent i hi va morir de pestilència l'any 1430. Foto: Virginia Costafreda.



Barutell, era assassinat a Lleida per instigació de coneguts cavallers de la ciutat. L'assassinat va coincidir en el moment que l'infant Pere de Portugal, marit de la neboda Isabel, intervenia com a mitjancer en l'alliberament de l'infant Pere, germà del rei d'Aragó. Aquestes gestions de l'infant portuguès haurien pogut tenir com a contrapartida pressions per alliberar el comte d'Urgell. Pocs mesos després, la mateixa Cecília aconseguia permís de la reina Maria per enviar un home a parlar amb el seu germà empresonat a Xàtiva.²⁸ Es desconeix el motiu de la visita, però no creiem que el pogués veure, ja que consta que el comte va morir tot just tres dies després, l'1 de juny de 1433. Tot i que la reina Maria va notificar per carta a la germana Isabel que Jaume d'Urgell havia mort per causes naturals, podem deduir per estranyes coincidències, que la família sospitaria que fou assassinat i això mateix pensaven altres testimonis de l'època, com el notari Jaume Safont, tal com ho escrigué en el seu dietari privat.²⁹ Un any més tard, també moria Isabel, l'altra germana, monja al monestir de Sixena.

Després de la mort del tutor i del pare, la neboda Elionor passà a viure a Barcelona amb la seva tia Cecília. L'estiu de 1435, l'altra ne-

boda Joana es casava amb el vidu comte de Foix, però es quedà vídua al cap de pocs mesos. Cecília es va encarregar de celebrar les exèquies d'aquest comte a Barcelona en representació de la neboda. També aquest any de 1436 el rei fallava a favor de Poblet sobre la reclamació de la titularitat de Menàrguens per part de Cecília, com a hereva de la seva germana.³⁰

El rei Alfons va continuar amb els seus plans de casar les filles de Jaume d'Urgell i aquest mateix any va concertar el matrimoni d'Elionor amb el comte de Nola i va enviar un ambaixador des de Nàpols amb poders per realitzar el casament. La noia es va negar a signar aquest matrimoni per paraules de present. Llavors Elionor residia amb la seva tia Cecília i aquesta l'acompanyà quan va haver de tornar a comparèixer, el mes de maig de 1437, davant la reina i altres personalitats per rebre les ordres del rei. La donzella va tornar a declinar els honors i beneficis que se li oferien amb aquest casament perquè no volia allunyar-se tant de la seva terra i no li feia cap il·lusió posseir el ducat d'Amalfi com a dot. Pere de Portugal també va haver d'intercedir davant la reina Maria sobre el procés judicial de l'herència de Cecília i sobre el casament d'Elionor. La reina va excusar-se de

²⁸ A. GIMÉNEZ SOLER (1901), «Don Jaime de Aragón último conde de Urgel», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. VII, p. 429.

²⁹ J. SAFONT (1992), *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484)*, Barcelona, Fundació Noguera, p. 31.

³⁰ V. GUAL I VILA (2003), *Justícia i terra*, Valls, Cossetània, p. 462.



Figura de la caixa funerària d'Isabel d'Urgell, monja de Sixena i germana de Cecília. El sepulcre es conserva al Museu Diocesà de Lleida.

les dues qüestions argumentant que eren decisions exclusives del rei. Davant de la negativa d'Elionor, la reina va optar per separar-la de la seva tia Cecília. Així, amb gran enuig per part de la noia l'obligava a estar-se a la cort per aconseguir que al final consentís en aquest matrimoni, tot i que aquesta amenaçava de tirar-se al mar si l'embarcaven per la força. De tota manera, Elionor fou enviada el mes de maig de 1438 en una galera cap a Nàpols.³¹

La relació amb els Cabrera i els Prades

El repartiment de l'herència de Bernat de Cabrera no va ser fàcil d'executar i els plets i transaccions entre els beneficiaris van durar força anys. Poc després de la mort de Bernat el seu fill Bernat Joan aconseguia davant la justícia reial el comtat de Mòdica al·legant que el seu pare no en podia fer hereu un fill natural.³² A canvi, havia de compensar el seu germanastre Ramon amb una crescuda quantitat, però per falta de diners li va cedir alguns senyoriis. Així, uns anys després el 1427 Bernat Joan venia a Ramon

el castell i vila d'Anglès i la vall d'Osor i aquest es comprometia a pagar a la madrastra Cecília 4.500 florins que aquesta hi tenia empenyorats per la seva cambra. Aquesta quantitat la va acabar de pagar Ramon a Cecília el 1431 quan li va lliurar a carta de gràcia la vall d'Osor per la resta de dos mil florins que li devia. Aquesta transacció es va fer a la casa on vivia Cecília, a la plaça de Santa Anna de Barcelona.³³ Així, Cecília va quedar com a senyora de la vall d'Osor, però l'any 1439 ja ho era Sança Ximenis, que havia invertit dos mil florins en la compra dels drets de l'indret.³⁴ Es veu que també Sança va intervenir per pagar els deutes que els fills de Bernat de Cabrera tenien amb Cecília.

Pocs anys més tard, Cecília comprava un censal mort de preu quatre-centes lliures i 25 lliures de pensió als comtes de Prades i al seu fill Joan i uns mesos després el gener de 1441 se signava l'època del pagament.³⁵ Precisament pocs anys després el juliol de 1444 es formalitzaven els capitols matrimonials entre la neboda Joana d'Urgell i Joan

³¹ F. CARRERAS CANDI (1929), «Dos mujeres célebres de la Casa de Urgell (Siglo xv)», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, núm. 102, p. 241.

³² M. VINDIGNI (2008), *I Cabrera, conti di Modica tra Catalogna e Sicilia 1392-1480*, Torino-Pozzallo, Graphot Snc di Giachino Roberto e C., p. 65-66.

³³ ADM, Fons Cabrera i Bas, r. 982, f. 675-678.

³⁴ T. VINYOLES I VIDAL (2003), «Unes cartes de dones del segle xv. Notes sobre la crisi feudal», *Acta Historica et Archaeologia Medievalia*, núm. 25, p. 447.

³⁵ Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 17-2-40(A-3)

Restes del recinte emmurallat que rodejava Bellesguard.

Fou la darrera residència del rei Martí l'Humà que va comprar Cecília d'Urgell i on va morir l'any 1460. Les restes medievals van ser restaurades per Antoni Gaudí. Foto: Virginia Costafreda.



Ramon Folc de Cardona que llavors heretava el títol de comte de Prades i de Vilamur per renúncia dels seus pares.³⁶ Per altra part, els plets per l'herència del comtat d'Urgell continuaven i el mes d'octubre de 1448 Cecília va signar una concòrdia on va fer donació al rei de la tercera part del que pogués cobrar per aquestes reclamacions. El comte de Prades va fer de mitjancer, ja que havia promès que faria signar la concòrdia a la seva tia.³⁷ Potser a causa d'aquest arranjament el rei Alfons dos anys més tard donà llicència a Cecília per reclamar els béns alienats a la seva germana Elionor, però exceptuant les vendes a Poblet.³⁸

Durant aquells anys els consellers barcelonins van pregar en diverses ocasions a Cecília que assistís a les cerimònies que la ciutat organitzava per celebrar els aniversaris per la mort dels germans del rei i la reina d'Aragó.³⁹ Resulta curiós que Cecília tingués el paper de representar la família reial en aquests actes institucionals, després del que havia suposat per a la seva pròpia família la

introducció de la nova dinastia. I encara deuria sobtar més quan el mateix rei vivia a Nàpols des de feia anys allunyat per sempre dels seus estats.

La compra de Bellesguard

Els diners que Cecília hauria cobrat del llegat testamentari del seu marit els va invertir en diverses compres i entre elles una de molt significativa. Així, el dia 11 de febrer de 1446 Cecília comprava al comanador de Miravet la torre de Bellesguard, situada a la parròquia de Sant Gervasi. El preu va ser de 2.374 lliures i incloïa els edificis, vinyes, camps, horts i boscos de la propietat en franc alou.⁴⁰ Aquesta torre va ser construïda pel rei Martí com a residència als afores de la ciutat de Barcelona, allà hi va contraure matrimoni amb Margarida de Prades i hi residí fins pocs dies abans de la seva mort. Des de llavors la propietat havia canviat de mans repetidament ja que l'havia heretat la reina vídua Margarida, però per raó dels seus problemes econòmics se'n va haver de desprendre.⁴¹

³⁶ ADM, Fons Prades, r. 84, f. 659-661.

³⁷ J. ZURITA (1976), *Anales de la Corona de Aragón*, Saragossa, Institución Fernando el Católico (CSIC), v. 6, p. 59.

³⁸ A. GIMÉNEZ SOLER (1901), «Don Jaime de Aragón último conde de Urgel», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. VII, p. 443.

³⁹ A. DURAN I J. SANABRE (1930), *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, Barcelona, Institució Patxot, p. 100-204.

⁴⁰ Arxiu de la comunitat de Sant Just i Pastor, Fons Gualbes, *Llibre de Bellesguard*, f 19.

⁴¹ La reina vídua Margarida la va donar a Francesc de Vilanova, marit de la seva germana Elionor. Aquest en va fer donació a Francesc d'Arinyo que a la vegada la va vendre el 1424 a Elionor de Cervelló. Aquesta la va vendre a Francesc des Valls que la cedí al comanador de Miravet.

A partir de la compra que havia fet Martí l'Humà, consta que aquesta propietat de Bellesguard també comprenia un maset, un empriu de pas i diverses peces de terra, boscoses o conreades, entre elles una vinya. En el paratge hi destacaven sobretot els castanyers. I gràcies a la descripció que havia fet un escriptor del segle XVI, se sap que la casa estava cercada de muralles i torres, amb un gran pati, que tenia una font i una cisterna. També hi havia un hort, una llotja amb columnes i insígnies dels reis d'Aragó, una capella, dues galeries amb vint-i-quatre finestres, des d'on es podia veure Barcelona i el mar, a més, de la sala d'armes i la presó.⁴²

Per tant, l'indret, situat a la falda de Collserola, gaudia d'una vista magnífica, estava rodejat de boscos i terres de conreu i llavors seria un lloc apartat i solitari. Les edificacions comportarien una elevada despesa de conservació i manteniment que obligaria a Cecília a fer rendibles les terres. Podria semblar un lloc no gaire adient per a una dona vídua i sense família, però, de tota manera, hem de suposar que a partir del moment de la compra Cecília deuria traslladar-se a viure a Bellesguard on sabem que va fer testament i va morir.

Les filles de Jaume d'Urgell

La dècada dels anys quaranta va transcórrer amb més alegries per a la família i, en concret, pel que respectava a les nebodes. Elionor havia tingut un fill amb el comte de Nola i l'espòs d'Isabel, l'infant Pere de Portugal, exercia de regent del regne portuguès. Joana d'Urgell era casada amb el comte de Prades i el 1446 els naixia el seu primer fill, el futur hereu dels Cardona. Malauradament, les coses es van tòrcer i el 22 de setembre de 1452 moria al castell de Falset la neboda Joana. La seva voluntat era ser soterrada a la tomba de la seva mare, la infanta Isabel, al monestir de framenors de Barcelona.⁴³ En el seu testament Joana no s'oblidava dels llegats per les ànimes dels seus pares i així deixava seixanta lliures al convent de framenors de Xàtiva, on era soterrat el seu pare Jaume, per a celebrar les misses d'aniversaris. També llegava per a misses trenta lliures a l'església parroquial d'Alcolea, on havia estat primerament inhumada la seva mare. Com a marmessora del testament nomenava la

seva tia Cecília, que amb la mort de la neboda havia perdut la persona de la família que tenia més propera.

Per a la germana gran Isabel també eren temps dramàtics. L'any 1449 havia mort en un enfrontament bèl·lic amb les tropes reials el seu marit Pere de Portugal i tots els seus béns foren expropiats, havent de marxar els seus fills fora del país. Pocs anys després moria la filla de la neboda Isabel, del mateix nom, que era reina de Portugal. Així mateix, els anys següents també morien altres tres fills d'Isabel i també el fill i el marit d'Elionor. Per tant, la dècada dels anys cinquanta va portar moltes desgràcies a les filles de Jaume d'Urgell i això hauria portat la tristesa als darrers temps de la vida de Cecília en asabentar-se de la dissort de les seves nebodes i dels seus fills.

El testament de Cecília

El testament medieval és un tipus de document que no solament informa dels béns patrimonials sinó que també ho fa de molts altres temes relacionats amb la vida privada, com ara la mentalitat, els sentiments, l'actitud davant la mort i la religiositat. També ens aporta informació sobre aspectes de la vida quotidiana i, a més, és una bona font per estudiar la família i el matrimoni.

Segons indica el propi document, el testament es va redactar el dissabte dia 31 del mes de desembre de l'any de la nativitat de 1458.⁴⁴ De tota manera, tenint en compte que l'any de la nativitat començava el dia de Nadal, caldria restar un any i, per tant, es tractaria en realitat del darrer dia de l'any 1457.

Per altra part, el dissabte 24 del mes d'octubre de l'any 1460, fou cridat el notari Francesc Matella a la torre de Bellesguard de Sarrià, on havia mort Cecília. En presència dels testimonis i alguns familiars va ser publicat el seu testament. El notari, fins i tot, feia constar que la lectura es va realitzar en la cambra anomenada del senyor rei. Segurament, la denominació que rebia aquesta sala era deguda al fet que es tractava de la sala més noble de l'edifici, la que utilitzava personalment Martí l'Humà. Aquest procés d'obertura del testament es va registrar en el llibre notarial immediatament abans de la seva transcripció.

⁴² A. DURAN I SANPERE (1973), *Barcelona i la seva història*, Barcelona, Curial, p. 710-715.

⁴³ ADM, Fons Prades, r. 84, f. 600-610.

⁴⁴ AHPB, Francesc Matella, *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, (1441-1468), 179/26, fol. 96-98.

En circumstàncies normals de la mort, la lectura del testament es realitzava molt aviat, a vegades amb el cos del difunt encara sense enterrar. Per tant, podem pensar que l'òbit s'havia produït el dia anterior o pocs dies abans. En el cas de la mort d'una dona noble i de la casa reial, es podia procedir al seu embalsamament i s'acostumava a col·locar el cadàver exposat durant uns dies. Com que el seu desig era rebre sepultura al convent dels franciscans és molt probable que la mortalla fos l'hàbit d'aquest orde. L'habitual també era obrir i llegir el testament a instància de la família del difunt, en la seva pròpia casa, i normalment, en un període que anava del mateix dia de la mort fins al dia següent al de la celebració de les exèquies.⁴⁵

Els testimonis de la publicació del testament foren un cavaller, dos donzells, un prevere servidor de la difunta, un notari, els comtes de Prades i de Mòdica i el mestre guardià del convent de framenors de Barcelona. El comte de Prades era, llavors, Joan Ramon Folc de Cardona que era vidu de Joana d'Urgell, neboda de Cecília. Estava present en la lectura com a representant dels interessos dels seu fill, ja que aquest era l'únic descendent de la casa d'Urgell que llavors residia al Principat. Per la seva part, el comte de Mòdica era Bernat Joan de Cabrera, fillastre de Cecília.⁴⁶

El testament està redactat en llatí, que era la llengua predominant durant el segle xv en els registres notariais. Tot i així, l'escrient anava traduint del català al llatí i això es nota en els catalanismes usats en la descripció dels béns mobles o en les relacions de parentesc. El document segueix la mecànica típica d'aquest tipus de text. S'inicia amb l'habitual invocació, seguida de la motivació i la filiació de la testadora. També s'hi manifesta que fa testament en plenes facultats mentals i parla clara, tot i que amb les forces dèbils. Aquesta debilitat, segurament, seria fruit de la seva avançada edat, i també per causa de la malaltia que en aquell moment sofria. Pel que fa a l'edat, tot i que alguns autors situen el seu naixement cap a 1380, pensem que podria ser més jove i en el moment de la mort tindria una setantena d'anys, de tota manera, una edat força avan-

çada per aquella època. Les darreres voluntats de Cecília havien estat redactades en la mateixa torre de Bellesguard. Tot i que en el testament es contempla la possibilitat de fer inventari, no en tenim cap altra referència, fins al moment.

Els marmessors i els testimonis

Cecília nomenava com a marmessors al comte de Prades, a Sança Ximenis de Foix i de Cabrera, a Aldonça de Cardona, que va ser muller del difunt cavaller Galceran Aymar de Santapau, i al frare guardià del monestir de Sant Francesc de Barcelona. Els dos primers mencionats són familiars polítics seus i persones de prestigi. Com a marmessors han de ser càrrecs de confiança, ja que han de vigilar el compliment de les últimes disposicions.

Sança Ximenis de Foix era filla de Bernat de Cabrera i, per tant, fillastra de Cecília. Deduïm que van mantenir cordials relacions amb la testadora, perquè diferents fets ens ho ratifiquen. El mateix acte de nomenar-la marmessora ja demostra que li tenia molta confiança. Com ja hem comentat, Sança li havia pagat diners a canvi dels drets sobre la vall d'Osor, fet que hauria ajudat a la situació econòmica de Cecília. Així mateix, també consta que Sança li havia deixat diners per pagar les despeses de la seva malaltia.⁴⁷ A més, tenien força punts en comú, entre altres que es van quedar vídues molt aviat i no es van tornar a casar, fet que les va obligar a afrontar la vida de manera independent.

Aldonça de Cardona era filla del comte de Cardona i de Beatriu de Luna i feia també força anys que era vídua. Dos dels seus germans, Antoni i Pere, van ser uns fermes partidaris del comte Jaume d'Urgell. Aldonça coincidia amb la nostra protagonista en ser també la segona muller d'un noble català que posseïa territoris a Sicília. El seu difunt marit també havia nomenat hereu dels territoris sicilians al fill primogènit del segon matrimoni. Així, el fill d'Aldonça havia heretat els senyoriis sicilians del pare i havia iniciat la línia secundària dels Santapau a Sicília. Podem pensar que les dues marmessores mencionades serien llavors les millors ami-

⁴⁵ J. CASAMITJANA I VILASECA (2004), *El testamento en la Barcelona bajomedieval. La superación de la muerte patrimonial, social y espiritual*, Pamplona, EUNSA, p. 32-35.

⁴⁶ Precísament, l'any següent el comte de Prades va contraure segones noces amb Elisabet de Cabrera, filla de Bernat Joan. Per tant, les famílies comtals dels Cardona i dels Cabrera havien entroncat amb la d'Urgell i entre elles. Aquest costum endogàmic era força usual en el reduït cercle de les famílies nobles.

⁴⁷ J. ANDREU, J. CANELA I M. A. TORRENT (1992), *El llibre de comptes com a font per a l'estudi d'un casal noble de mitjan segle xv. Primer llibre memorial començat per la senyora dona Sanxa Ximenis de Fox e de Cabrera e de Navalles, 1440-1443*, Barcelona-Lleida, Fundació Noguera-Pagès, p. 34.



Sepulcre que va fer realitzar Sança Ximenis a la catedral de Barcelona per a la seva mare. La filla de Bernat de Cabrera va ser marmessora del testament de Cecília d'Urgell.
Foto: Virginia Costafreda.

gues de Cecília d'entre tot el cercle de nobles que coneixeria.

Pel que fa als testimonis del testament, hi signen: un varvassor,⁴⁸ dos mestres en medicina, altres dos ciutadans, un escriptor i Pere Garcia, servidor de la testadora. La presència de dos metges ens confirma la malaltia de Cecília com a motivació a l'hora de redactar les seves darreres voluntats. El notari Matella no figura com a present en el moment de la redacció del document i aquesta tasca potser hauria anat a càrrec de l'escriptor que consta com a testimoni. Aquest és Joan Mates, que deuria treballar a l'escripció de Matella i que, més endavant, també exercia de notari.⁴⁹ Així, podem deduir que Cecília va dictar les seves darreres voluntats a l'escriptor del notari i que no ho va escriure de la seva pròpia mà.

Les devocions i l'elecció del lloc d'enterrament

Cecília elegia com a lloc d'enterrament el monestir de frares franciscans de Barcelona

i per aquest motiu nomenava al frare guardià d'aquest convent com a un dels seus marmessors. La sepultura havia de ser feta al cor, al costat de les escales de pedra que pujaven a l'altar major de l'església. Aquesta concreció pel que fa a l'indret demostra que la sepultura ja estava convinguda amb els franciscans. Per altra part, la testadora no especificava el ritual funerari, sinó que ho deixava a voluntat dels marmessors. Només deia que la sepultura s'havia de fer de manera simple.

El monestir de frares franciscans es trobava tocant a les muralles del port i al final de la Rambla. Els absis i el lateral de l'església estaven situats on ara hi ha la plaça del duc de Medinaceli. En l'església d'aquest mateix monestir també hi havia estat soterrada la cunyada de Cecília, la infanta Isabel, muller del comte Jaume el Dissortat, i també la mare d'Isabel, la reina Sibilla de Fortià. La seva neboda Joana també havia elegit com a lloc d'enterrament el sepulcre de la seva mare la infanta Isabel. El fet de tenir-hi soterrats la seva cunyada, la neboda i, fins i tot

⁴⁸ Varvassor és el que rep una jurisdicció subinfeudada amb categoria per sobre de *miles*.

⁴⁹ Joan Mates, notari de Barcelona, consta documentat entre els anys 1461 i 1510. LL. CASES I LOSCOS (2001), *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona*, vol. I, segles XIII-XV, Barcelona, Fundació Noguera, p. 327-328.

el seu avi el comte Jaume, podia ser un dels motius per elegir aquest indret, o bé per una especial predilecció pels franciscans, ja que Cecília no menciona cap altra devoció ni interès per cap altre orde religiós. Només especifica que amb els diners obtinguts per la venda a l'encant públic d'una creu i una caixa feta d'or, perles i pedres precioses es faci la seva sepultura, se celebrin misses i es facin almoines i pregàries.

Aquesta poca concreció de Cecília segurament estava condicionada per la seva precària situació econòmica, però potser també per la seva mentalitat. Així, contrasta amb la seva neboda Joana que en el seu testament deixà llegats concrets per a misses i aniversaris per als seus pares. És encara molt més diferent de l'actuació de Sança Ximenis que va pagar una capella funerària a la catedral de Barcelona per a la seva mare i per a ella i on va fer-hi realitzar un magnífic sepulcre de pedra i també un retaule i pintures murals a reputats artistes.⁵⁰ De forma sorprenent Cecília no menciona en les deixes cap dels indrets religiosos del comtat d'Urgell relacionats amb la seva família. Aquesta omisió potser era deguda al fet que en els moments difícils no n'havia rebut més que ingratitude o bé perquè no disposava de prou diners. El que sí que es veu clarament és que Cecília no prioritza en cap moment les deixes religioses, ni s'interessa a concretar-les, deixant-ho tot a voluntat dels marmessors. A diferència d'altres testadors que deixen lligats tots els detalls relatius a l'enterrament i a les misses, a la nostra protagonista no sembla preocupar-li gaire.

Les donacions personals i els deutes

Després del tema de la sepultura, la testadora passa al capítol dels deutes en una declaració d'intencions genèrica en què no es concreta cap quantitat. Sobre els deutes que té amb artesans, artistes o menestrals per raó dels treballs que haguessin fet per ella i la seva família, se'ls pagarà amb els béns mobles i si no tenen cap prova del deute que es faci amb el seu jurament. Respecte als altres deutes que es paguin segons els testimonis, proves o documents aportats. A més, afegit al marge del document també hi consta que calia pagar cent

florins al comte de Prades per causa del préstec que aquest li féu.

Els llegats de la testadora, que eren tots en diner, beneficiaven, sobretot, les persones del seu entorn immediat, com ara, algun sacerdot, que seria el seu confessor, i alguna serventa. La part dels llegats és una de les que és tractada amb més detall en el testament. Com que estava obligada per la marmessoria de Joan de Campfranc, difunt, servidor seu, en cent deu florins a distribuir al seu arbitri, donava a Constança de Castellolí, donzella i també servidora seva, cent florins i els restants deu florins perquè els marmessors els distribueixin per amor de Déu. Així mateix, s'havia de pagar pel seu salari a Guillem Perpinyà, prevere, abans servidor de Cecília, fins a cinquanta florins. També donava a fra Bartomeu Campins, del monestir de Santa Maria de Jesús de Barcelona, cinquanta florins a distribuir en aquelles causes pies que el mateix frare volgués.⁵¹ La deixa a la serventa, que encara era soltera, segurament era per ajudar-la a contraure matrimoni, ja que era corrent que en els llegats testamentaris es fessin deixes per a maridar donzelles.

Una vegada pagats tots els deutes, amb el producte de la venda dels seus mobles i semovents i amb les quantitats provinents de les pensions i prorrates dels censals, ordenava que tot el que sobrés fos repartit entre familiars, donzelles i domèstics,⁵² tant els actuals, com els antics i futurs. D'aquests diners s'havia de descomptar prèviament deu florins que llegava a cadascú dels marmessors per les tasques que els havia encomanat. El terme semovents es refereix al bestiar i en una finca agrícola com era Bellesguard, amb terres de conreu, vinyes i boscos es necessitarien animals de tir i també es criaria bestiar. A més, al comte de Prades li deixava mil florins per pagar les despeses en metges i medecines i altres coses necessàries per la malaltia de la testadora i que s'haurien de cobrar dels drets de successió paterna.

L'alliberament d'unes esclaves

Un altre aspecte de força interès és l'enfranquiment que ordena de les seves dues esclaves negres, Caterina i Maria. Cecília

⁵⁰ J. VALERO MOLINA (2006), «Sança Ximenis de Cabrera i la capella de santa Clara i santa Caterina de la catedral de Barcelona», *Locus amoenus*, 8, p. 47-66.

⁵¹ El monestir de franciscans de Santa Maria de Jesús de Barcelona estava situat fora muralles en el camí que sortia del portal de l'Àngel i anava fins al poble de Gràcia. Es va aixecar el 1427 prop de la cruïlla actual dels carrers Passeig de Gràcia i Aragó. Fou destruït arran de la Guerra dels Segadors i posteriors i no en queda cap resta.

⁵² El terme familiar es refereix a servidor i el de domèstic a un criat que serveix en la mateixa casa.

manifesta que ho fa per amor a Déu i en remissió dels seus pecats i no hi fa constar cap condició. Aquest alliberament ens pot orientar sobre la mentalitat de la testadora, ja que potser pensaria que la salvació de la seva ànima depenia més de les seves bones accions envers les persones properes que no del nombre de misses o pregàries pagades. Aquest alliberament sense condicions no era un fet gaire habitual.⁵³ El document especifica que es tractava de dues dones del poble o de la raça etiop i els seus noms cristians provenen del fet que s'haurien convertit de la seva religió de procedència, musulmana o animista, a la cristiana i que, per tant, haurien rebut el baptisme. Una vegada enfranquides també rebrien un cognom.

De tota manera, el futur d'aquestes esclaves enfranquides seria força difícil si no gaudien d'algun diner i no tenien família. Segurament, ja no eren joves i el color de la seva pell tampoc no els facilitaria les coses. Les úniques sortides que tenien les llibertes per integrar-se eren el servei domèstic, alguns treballs, o el matrimoni que, en general es feia entre gent del mateix origen. El retorn a la seva terra de procedència no era freqüent entre els lliberts negres i encara menys si eren dones soles. Com més llunyà era el seu lloc de procedència, més desvinculades en quedaven. No volien tornar per motius diversos, com ara la por a ser tornades a convertir en esclaves o perquè la vida que els esperava encara seria pitjor a l'Àfrica. A Barcelona els lliberts negres es concentraven als carrers i a les zones més degradades de la ciutat. La seva voluntat d'integració es demostra quan l'any 1455 s'agrupen per a fundar una nova confraria, que se'ls concedeix, però amb la condició que si-gui només per a negres.⁵⁴

Els objectes i béns de la testadora

No hi figuren gaires béns en el testament, exceptuant algunes joies i objectes valuosos. També es menciona que Cecília havia encarregat a un artesà de Sant Celoni la fabricació d'un portapau de plata. El portapau era un objecte escultòric fet amb metalls i materials preciosos que a les misses solemnes es donava a besar als fidels en substitució del bes



Suposat retrat de Bernat Joan de Cabrera que va heretar les propietats de Cecília d'Urgell. Pertanyia a una de les taules del retaule de Sant Jordi i la princesa. Obra desapareguda.

de pau. El pare de Cecília, el comte Pere d'Urgell, en va posseir un de gran valor que va regalar a la seva filla Isabel, monja al monestir de Sixena.⁵⁵ Potser la intenció de Cecília també era donar el portapau a alguna institució religiosa, quan aquest estigués acabat.

Els objectes mencionats són els següents: una creu d'or amb un robí i margarites o perles, una caixeta de corall amb plaques d'or, perles i pedres precioses anomenades balaix,⁵⁶ un anell d'or, diamants i robins i tres plats de plata, mig blancs i mig daurats. La caixeta consta en el text com a «petxis», de significat incert, que podria referir-se a la pixis o píxide que era una capseta per a contenir

⁵³ T. VINYOLES I VIDAL (2000), «Integració de les llibertes a la societat barcelonina baixmedieval», *De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana*, Barcelona, CSIC, p. 593-614.

⁵⁴ F. PLAZOLES GUILLÉN (2000), «Trajectories sociales de los libertos», *De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana*, Barcelona, CSIC, p. 615-642.

⁵⁵ Aquest portapau fou adquirit als anys setanta i passà a formar part del fons del MNAC del qual va desaparèixer misteriosament l'any 1991. J. F. AINAUD I ESCUDERO (1994), «Dos portapaus de cap al 1400: el de Pere d'Urgell i el de Violant de Bar», *Butlletí MNAC*, 2, p. 127-137.

⁵⁶ El balaix era una pedra de joieria d'un mineral d'òxid, alumini i magnesi que tenia un color rosat i era similar al robí.

objectes preciosos. Podria tractar-se d'un objecte litúrgic on es guardava el Santíssim i que hauria pogut utilitzar-se en la capella de la torre de Bellesguard. També podria tractar-se d'una caixeta d'ús personal de la testadora.

Alguns d'aquests objectes de valor com la creu i la caixeta havien de ser venuts pels marmessors a l'encant públic al més donant, és a dir, al millor preu, i l'import aconseguit havia de servir per a pagar la sepultura i diverses disposicions de la testadora. Altres d'aquests objectes, l'anell i els plats, estaven empenyorats i també ordenava que fossin venuts i que el sobrant, un cop pagada la penyora, es guardés per pagar deutes.

En remuneració de les obligacions que tenia cap al comte de Mòdica i al seu hereu els llegava tots els censals, la torre de Bellesguard i l'allotjament que tenia a la Cucurella. Aquesta obligació cap al fill del seu difunt marit es deuria a les donacions que li féu Bernat de Cabrera i que ella considerava just que tornessin a l' hereu d'aquest. Respecte a la casa de la Cucurella, aquest indret s'anomena encara així i és una placeta al final del carrer Portaferrixa. Prop de la Cucurella també hi tenia una casa Sança Ximenis⁵⁷ i segons el seu *Llibre de comptes* s'anomenava l'alberg d'en Jonques. Recordem que un dels testimonis durant la publicació del testament de Cecília era el cavaller Francesc Jonques, que potser també tenia relació amb Sança i amb el seu alberg.

La designació dels hereus

Pel que fa a tots els altres béns, drets i propietats que li pertanyien, llavors o en el futur, procedents dels testaments dels seus predecessors, en deixava la meitat a la seva neboda Elionor, princesa de Salern i, en defecte d'ella al seu fill o fills. De la restant mitja herència, en deixava la meitat a la neboda Isabel, infanta de Portugal, i l'altra part a Joan, fill del comte de Prades i de la seva neboda Joana, ja difunta, i en defecte d'ells dos, al seu fill o fills. També contemplava les oportunes substitucions en el cas que la neboda Elionor o els seus fills haguessin mort i establia que aquesta meitat de la seva herència també passés a la neboda Isabel i a Joan, fill del comte de Prades.

En el tractament que utilitza per a les tres nebodes és on demostra especialment el seu afecte, ja que en el document apareix

repetidament el qualificatiu de «neboda caríssima». Tot i la separació obligada, continuaven essent per a ella les persones més estimades. No tenim constància que hagués pogut mantenir el contacte per carta amb Isabel i Elionor, tot i així, suposem que tard o d'hora s'hauria assabentat de la seva situació, especialment, d'Elionor, ja que el contacte dels catalans amb Nàpols era constant i molts nobles, arran de la mort del Magnànim l'any 1458 i la revolta posterior, havien tornat a Catalunya. A més, Elionor també es va rebel·lar contra el successor del rei Alfons, el seu fill natural Ferran, i per aquesta causa li fou confiscat el ducat d'Amalfi i va haver de fugir del regne napolità.

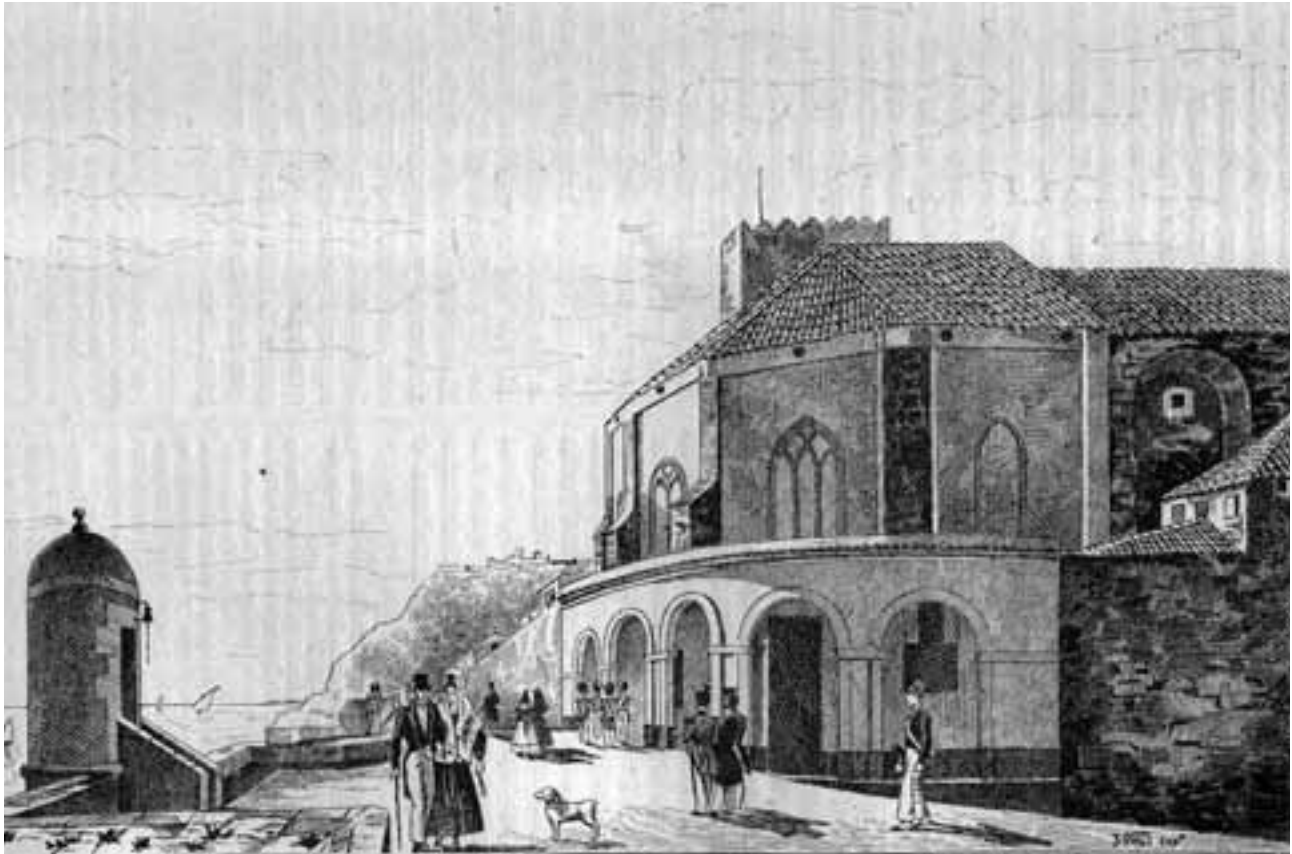
El fet d'establir com hereva principal a Elionor, pensem que es deuria a una raó més aviat sentimental, ja que entre les dues nebodes que quedaven vives, amb aquesta hi havia conviscut més temps. Sabem que Elionor i Cecília van viure juntes durant uns anys des de la mort del comte d'Urgell fins a la seva separació, obligades per la reina per forçar la neboda a acceptar el matrimoni. També ens consta que Elionor es va oposar amb totes les seves forces a aquest casament napolità. Obligada a créixer a Castella, lluny dels seus, i després de les dramàtiques circumstàncies que havia hagut de viure, potser havia trobat en la seva tia Cecília l'afecte que fins llavors no havia tingut. Per part de la tia també deduíem una especial predilecció cap a Elionor.

El dot de Cecília i l'herència dels comtes d'Urgell

El sistema dotal barceloní venia regulat pel privilegi *Recognoverunt Proceres* concedit per Pere el Gran l'any 1283. El citat privilegi prohibia a la vidua reclamar el dot mentre tingués béns i en pogués viure. En el cas de vídua sense fills, un cop passat l'any de plor, que vivia dels béns del marit, podia reclamar el dot. Aquest privilegi va passar a llei general de Catalunya a les corts de l'any 1351.

Sabem que Cecília no va cobrar el dot de l'herència del seu pare, perquè si el rei li hagués concedit, segur que ho hauria fet constar documentalment. Només va poder gaudir de les rendes per cambra i de l'escreix de deu mil florins que li va concedir Bernat de Cabrera. A partir del testament de Cecília només podem deduir que les suposades donacions que li hauria fet Bernat tindrien a veure amb la casa de la Cucurella,

⁵⁷ Sança havia comprat la casa l'any 1429 a Bernat de Jonquieres. Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 1-33-48 (D-1).



amb els censals i amb la torre de Bellesguard que potser havia adquirit amb els diners procedents d'aquests llegats. Potser per aquest motiu, Cecília manifestava la seva voluntat que les citades propietats les heretés el fill del seu difunt marit. Per altra part, si hagués rebut el dot del seu pare, en no tenir fills, aquests béns haurien d'haver retornat a la seva família d'origen.

La situació de Cecília era ben inusual, ja que el dot femení era obligatori des de les corts de 1351 i implicava la pràctica exclusió de la filla en la successió paterna. Per tant, Cecília, en no haver rebut el seu dot, no hauria estat exclosa de l'herència dels seus predecessors i per aquest motiu tindria dret a reclamar aquesta herència i a nomenar successors, tal com feia en el seu testament.

Conclusions

Els primers moments coneguts de la vida de Cecília estan sobretot relacionats amb els diversos projectes matrimonials i amb el procés de la família arran de la revolta del seu germà. Durant tot aquest temps destaca com Cecília va ser moneda de canvi per part de la seva família. Així, se li van projectar diversos matrimonis en funció dels interessos familiars, en un primer moment de cara a establir aliances polítiques entre la mateixa noblesa i, després,

amb la finalitat d'alliberar el seu germà. Si en un principi era el pare qui decidia, després ho faria el germà o la mare de la mateixa manera. Es tracta d'un cas ben singular, ja que va passar de projectes de casament amb l'hereu del comtat de Cardona i amb el mateix rei, fins amb un simple carceller.

El fet que el nou monarca no respectés el dot que li havia llegat el seu pare, l'havia deixat en la misèria absoluta, a mercè de la caritat reial. A partir de la mort del rei Ferran, se succeïren les demandes, les cartes de súplica i els plets per intentar aconseguir algun recurs econòmic i recuperar alguna cosa del patrimoni de la família. Finalment, el casament amb el vidu i vell vescomte de Cabrera deuria ser la sortida més digna enmig d'aquesta situació tan desafortunada. Les úniques possibilitats que li quedaven passaven per aquest matrimoni o entrar al convent de Sixena amb la germana Isabel. La germana gran Elionor va triar la vida eremítica, Cecília va elegir el matrimoni. Un cop vídua de Bernat de Cabrera, les donacions que en va rebre, amb la condició de no tornar-se a casar, li haurien permès afrontar més dignament la vida de solitud a què havia quedat destinada.

Per altra part, tot i les penalitats i la separació forçosa, el fort lligam amb la família d'Ur-

Església del monestir de Sant Francesc de Barcelona.

Al peu de les escales del presbiteri hi va ser inhumada Cecília d'Urgell. El convent fou enderrocat després de l'exclaustració i actualment no en queda cap resta. Gravats del segle XIX.

gell no s'havia trencat mai. Així, Cecília es preocupa pel seu germà empresonat a Xàtiva en vigílies de la seva mort i conviu i dona suport a la seva neboda Elionor. També és al costat de l'altra neboda Joana que la nomena marmessora en el seu testament. La seva germana Elionor la declara hereva i ella al seu torn lliga els seus drets a les nebes. Tot i que no tenia cap patrimoni de l'herència paterna, Cecília volia deixar lligada la successió. Pel fet de no haver estat condemnada, ni haver rebut el dot, sembla que tenia tot el dret a reclamar la seva herència. Per aquest motiu, no renuncia a entaular plets amb el rei o amb el monestir de Poblet a causa de les propietats que a la seva germana li havien estat confiscades. De tota manera, tot i que ho intenta un cop i un altre, no consta que hagués aconseguit recuperar res d'aquest patrimoni.

També se la veu exercint el seu paper de representació institucional davant dels consellers de la ciutat, en uns anys en què el rei residia a Nàpols i la reina tenia una salut molt precària. Cecília seria plenament conscient d'aquest paper com a representant del lli-

natge de la casa de Barcelona en aquesta ciutat. La compra de l'antiga residència reial de Bellesguard, on va viure els darrers anys Martí l'Humà, també podria respondre a aquest paper representatiu. Compaginar aquest esperit de classe i els seus migrats ingressos deuria ser força difícil d'aconseguir. En referència a la situació econòmica, es pot deduir que al final de la seva vida tornava a passar per una situació bastant precària, ja que el comte de Prades i Sança Ximenis li havien deixat diners i encara no els els havia tornat. Tot i que menciona alguns objectes valuosos, alguns estaven empenyorats.

Cecília fou una persona molt desafortunada en la seva vida familiar. La seva mare i el seu germà foren processats i moriren empresonats. La seva germana gran morí fent vida de penitència en una ermita solitària. Les nebes tampoc no foren afortunades. Ella mateixa, vídua i sense fills, va haver de viure allunyada de la seva família. Però tot i la dissort, que va perseguir la seva família fins al final, i la solitud amb què es va veure obligada a viure, se'ns representa com una dona coratjosa que va intentar fer-hi front fins al final.

Apèndix documental

1

1420, febrer, 3, Sant Llorenç de Maçanet

Capítols matrimonials entre Bernat de Cabrera, comte de Mòdica i mestre justicier de Sicília, i Cecília, filla del comte Pere d'Urgell, difunt, i de Margarida, vivent. Bernat es compromet a reclamar al rei el dot de 23 mil florins que el seu pare deixà en el seu testament a Cecília. A més, li concedeix un escreix de deu mil florins i les rendes del castell i vila d'Anglès i vall d'Osor com a despeses de cambra en cas de quedar viuda. Si tenen fills i hi ha un noi el fa hereu del comtat de Mòdica a Sicília i dota els altres fills i filles amb diverses quantitats sobre les rendes d'aquest comtat.

Arxiu Ducal de Medinaceli, Fons Cabrera i Bas, Còpia depositada a l'Arxiu de Poblet, rotlle 977, f. 13-20.

Die sabbati tertia mensis febroarii anno a nativitate Domini millesimo / quadringentesimo visesimo, fuit repertum sequens instrumentum in domo / Jovarie nobilis domini Bernardi de Capparia que scita est infra parro/chiam Sancti Laurentii de Maciano, diocesis Gerundensis.

In nomine sante et individue Trinitatis. Gratis et ex certa scientia uterque nostrum dictis nominibus videlicet pars parti / et nobis ad invicem confitemur et recognoscimus quod in et super matrimo/nio nec non et aliis infrascriptis similiter inhita, facta, concordata, conven/ta et iurata inter nos nominibus autem dictis capitula que sequuntur:

“Invocatos primerament le Sperit Sant e la individua Trinitat, Pare, Fil e Sant / Sperit, d'on procehexen saviesa, poder e gràcia, tractat e concordat és ma/trimoni, Déus volent fahedor, entre lo egregi e magnífich baró mossèn Bernat / de Cabrera, comte de Mòdica e mestre justicier del regne de Sicília, / de una part, e la molt egrègia dona Sicília, donzella filla de l' / egregi comte Pere d'Urgell, quòndam, e de la egrègia dona Margarida, muller // d'aquell, vivent, de la part altre, sots pactes avinentes contenguts en los capítols / deliús scrits.

Primerament, la dita egrègia dona Sicília constituirà en dot al dit egregi mossèn / Bernat de Cabrera vint e tres milia florins d'or

d'Aragó, los quals lo dit Pere, quòndam, / comte d'Urgell, son pare, li lexà en son darer testament, consignant-li aquells en / certs lochs del comtat d'Urgel, segons en lo dit testament se porà veure, e cent / lliures de moneda de agramuntesos, les quals lo dit comte Pere li lexà en son dit / darrer testament per part e legítima *et cetera*.

Convengut emperò no contrastant que de bona rahó e equitat d'aquella / dega ésser entès que lo dit egregi mossèn Bernat de tot son poder e ab aquellas / millors, pus sàvies e distintes maneres que-s pertany de treballar-o en tant / com en el serà, darà obra ab acabament que del dit senyor rei hau/rà e obtindrà per via de gràcia lo dit dot. E on obtenir no-l pogués, vi/nents cars e lochs oportuns e rahunables ab ses propriies despeses / e mesions, demanarà en iux e fora iux, en corts o fora corts generals / e particulars la dita dot de la dita senyora dona Sicília, e en continent / que la dita dot rebud serà en tot o en partida, lo dit mossèn Bernat aquell / assegurarà [...] ⁵⁸ vinent tal cars assegura a la dita dona / Sicília e li constituirà e constitueix creix segons en lo Principat / de Cathalunya és acostumat o entre personas de consenblant sta/ment, obligant-ne totes viles, castells e altres béns seus on que / sien, fahent daquen carte o cartes oportunes e necessàries per se/guaretat de la dita senyora ab totes obligacions, clàusules, segu/retats e cautheles que dir ne imeginar se puxen *et cetera*.

Ítem és convengut que lo dit mossèn Bernat considerat l'esta/ment e casa d'on la dita dona Sicília devalla, en cars que aquella / no pogués haver o constituir no pogués en alguna manera la / dita dot dels béns del dit comte para seu, de present li consti/tueix, fa e ordena spoli e creix de deu millia florins d'or / d'Aragó en e sobre tots sos béns universals dels quals après / mort del dit mossèn Bernat, e encara si la dita dona Sicília // moria abans dels dit mossèn Bernat, ⁵⁹ fer e ordonar la dita dona Sicília a totes / ses voluntats liberalment, e tota contradicció e embarch cessants, declarat emperò / e entès que en cars que lo dit mossèn Bernat hagués o haver puxa ara o per avant / lo dit dot de xxiiii millia florins, no sia tengut fer altro screix sinó dels / dits x millia florins, segons dit és en la declaració del primer capítol.

Ítem és convengut que lo dit mossèn Bernat per los dits sguarts e per tal / que après

⁵⁸ Paraula il·legible per estar trencat el paper.

⁵⁹ *Puxe*, interlineat.

mort sua la dita dona Sicília sobreviurà, sia preservada de / inòpia o necessitats, dóna e constituheix e donarà o constituhirà a / ella per cambra o en nom de cambra los castells e vila d'Anglès o val de Osor ab totes rendes, drets, jurediccions d'aquells, dells quals la dita dona Sicília de tota la sua vida, tan solament vivent ella, / emperò estant viuda e casta sens marit, puxa fer ses pròpies voluntats, / les quals rendes són en suma de mil florins o aquen entorn.

Ítem és convengut que si a la dita senyora dona Sicília fet lo / matrimoni damunt dit o abans provindran alguns béns parafernals / o adquirits per qualsevol cars, encare que sien joyes o gràcies que / lo dit mossèn Bernat li donàs o fayés, que de aquells béns tostemps sia / senyora e poderossa en puxa fer a ses pròpies voluntats.

Encara més és convengut entre les dites parts que si lo dit mossèn / Bernat haurà fill mascle de la dita dona Sicília a dret de membres / en tal manera que encara que per indisposició lo cors no pogués eyercir / o fos fet inhàbil a regir e governar, pus fos sans de enteniment, / que aquel sia hereu del comtat de Mòdica, de la terra de Ragoça, de Geritano e de Montorosso. E si lo dit primer fill era no sans de / enteniment e haurà altres fills mascles que viuent, tal cars, / ço que Déu no vulla, succehesque en lo dit comtat de l'un a l' / altre segons orde de genitura. Entés emperò que lo succehidor / hare ésser sa de continent, e si haurà segon fill que lo hereu / del comtat de Mòdica li haie a donar xxx millia florins d'Aragó, e si cars serà que haia filla e no fill, la primera filla haie / xxxx millia florins d'Aragó. E si ab la primera filla encorrera // fill que en aquel cars la filla haie xv millia florins d'Aragó. E si segona filla / serà encorrent ab primer e segon fill e ab primera filla, que aquesta segona / filla haie per dot sobre lo dit comtat x millia florins d'Aragó, e ultra / açó, que tot lo heretatge dels fills e files que enfre el seran procreats / sia carregat sobre lo dit comtat de Mòdica.⁶⁰ Encara lo dit mossèn Bernat atura sobre lo dit comtat L milia / florins d'Aragó de què puxa testar e ordonar a ses voluntats.

Ítem és convengut que si més fills o filles eren procreats enfre ells / que sien col·loquats o col·locades en matrimoni o en orde a coneyença / del fil qui serà comte de Mòdica e de la dita senyora dona Sicília si ella sobreviurà.

Ítem és concordat que si lo dit comtat de Mòdica se perdia per / qualche cars, ço que Déu no vulla, que lo primer fill mascle del dit / matrimoni procrehador haie sobre lo vescomtat de Cabrera tres / heretatges del dit mossèn Bernat de Cabrera xxii milia florins d'or d'Aragó, / los quals li haie a dar lo fill hereter del dit comtat de ⁶¹ e vescomtat de Cabrera e de Bas. E al segon / fill x milia florins d'Aragó e la primera filla x milia florins d'Aragó. E si més mascles e més filles eren procreades que foren col·locats e col·locadors en matrimoni o en religió a coneyença de l'hereter / del dit mossèn Bernat e de la dita dona Sicília si sobreviurà.

Ítem és convengut e en special pacte deduhit que lo dit mossèn / Bernat en cars que morís, ço que Déu no permeta, abans que la luició / dels censals en los dit castell e vall són obligats ara per lla/vors e llavors per ara, assegurra sobre les rendes de la vila de / Sant Seloni, terme e de pertinències d'aquella, lo compliment als dits / mil florins de renda reebedors per la dita dona Sicília en / e sobre los dits castell d'Anglès e vall d'Osor, la on les rendes / del dit castell e vall a la dita quantitat de mill florins no bestassen, / declarat emperò que si les dites rendes del dit castell e vall si bestaven que en aquell cars la dita dona Sicília no puxa haver ne ex/higir les dites rendes de Sent Saloni. Encara més voll e consent / lo dit mossèn Bernat que la dita dona Sicília per seguretat / dels dits x millia florins haie e puxa vers si retenir la dita / vila de Sant Celoni ab ses dites rendes e pertinències tro tant e tan longament que per lo dit mossèn Bernat li fossen en altra / manera ydoneament assegurats, assignats o per lo dit hereu, / si per lo dit egregi mossèn Bernat, ço que Déu no vulla, abans / de ésser assignats en la forma damunt dita,⁶² o no li eran / pagats integrament o en altra manera assegurats a volun/tat de dita senyora dona Sicília. Declarat emperò que la / dita dona Sicília no puxa ésser despulada de la dita / seguretat de Sent Saloni ni transportada en altra part si donchs no-s fahie ab exprés consentiment seu e / voler seu.

Ítem és convengut e en special pacte deduhit que si / convendrà quant que quant la dita dona Sicília passar / en lo comtat de Mòdica e ella solament haurà / filla o fillas del dit mossèn Bernat e disposant en lo / dit comtat, après mort del dit mossèn Bernat, fer son domicili, e per aquesta rahó lo dit

⁶⁰ L milia florins d'Aragó, ratllat.

⁶¹ Espai buit.

⁶² *Moria*, interlineat.

mossèn Bernat / en son derrer testament o ab altra contracte li assignara / e assegurant la dita renda de mil florins d'Aragó / constituïts a ella per sosteniment de sa vida segons dessús / és contengut, e los dits x millia florins de spoli e crex en / la forma damunt dita sobre lo dit comtat de Mòdica / e lochs d'aquell, que la dita dona Sicília puxa aquella / acceptar e sia a sa voluntat de pendre e retenir vers / lo dit comtat tro tant fos reintegrada en les dites / coses e axí mateix los dots constituïts a les filles engendradores / en ella per lo dit mossèn Bernat, declarat emperò que en cas // que la dita dona Sicília acceptàs la dita assignació en lo dit comtat / de Mòdica o lochs d'aquell, la assignació feta sobre los lochs d'Anglès / e vall de Osor e la vila de Sent Seloni sien e fossen haudes per cassos nulles e invàlides *et cetera*. E axí mateix sia entés que la dita dona / Sicília no sia constreta ne tenguda de fer lo dit mudament / sinó tant com de son voler procehirà.

Ítem és convengut que lo dit mossèn Bernat farà e darà obra ab / acabament que lo egregi en Bernat Johan de Cabrera, fill seu e de la dita egrègia dona Timbor, muller sua, quòndam, consinrà e / firmarà en los presents capítols ab tota aquella seguretat clau/sulada ab totes clàusules, pactes, renunciacions, prometenses, juraments e obligacions que necessàries seran a tota utilitat e se/guretat de la dita senyora dona Sicília. E no resmenys que la / egrègia dona Violant de Cabrera, muller de l'egregi en / Bernat Johan de Cabrera, jurarà sollempnament que no y contrevindrà / per rahó de son dot d'ella ni de sos fills.

Encara més és convengut que en continent que los presents capítols / per les dites parts sien concordats e hauts per bons e útils, prometran / e sollempnament juraran ço és lo dit mossèn Bernat que ja més no / pendrà altra muller sinó la dita dona Sicília e per semblant / la dita dona Sicília que no pendrà altre marit sinó lo dit / mossèn Bernat imponent-se pena de x millia florins d'Aragó guanyades / les dues parts a la part obtemperant e la terça part a l'official / qui la reecució d'aço farà.

Ítem és convengut que lo dit mossèn Bernat abans de sollempnizar // lo dit matrimoni en fas de Sancta Mare Esgleya farà liurar / possessió del dit castell d'Anglès e vall a la dita dona Sicília / o a qui ella volrà e farà prestar als hòmens habitants⁶³ homanatge

/ que en cas que la dita senyora dona Sicília⁶⁴ sobre/vivís al dit mossèn Bernat hauran aquella per llur dona e senyora / de tota la sua vida, vivint ella e stant casta e viuda sens / marit, segons dit és. Encara darà obra ab acabament en totes / les coses toquants seguretat dels dits x millia florins, largament e bestant / decepció e fraus cessants com axí-s pertanga del dit mossèn Bernat.

Ítem que lo dit mossèn Bernat sia tengut a ses pròpies despeses haver dispen/sació per rahó del dit matrimoni abans de sollempnizar aquell en fas / de Santa Mare Església.

Ítem és convengut que en cas que del dit mossèn Bernat e dona Sicília no / fossen procehats fills mascles e havien filles solament, aquelles tals / filles no puxen ésser despullades ne privades de la possessió del comtat / de Mòdica per lo hereu del dit comtat tro tant íntegrament cascuna / de las dites filles sia pagada en lo dot constituït ans puxen lo / dit comtat possehir pacíficament e sens tot contrast tro tant / sien pagades segons dit és.

De tots los presents capítols e cascun d'aquells volen e consenten les / dites parts, ensemps e de partidament que-n sien fetes una carte e / moltes, tantes quantes ellas e cascuna d'ellas ne volran, requerran / e demaneran, ampliades a larguement notades, substància no / mudada, ab totes clàusules, pactes, renunciacions, stipulacions / e obligacions, penes e juraments, les quals necessàries seran e // sots qualsevol expressió de paraules sien notadores e expressadores / a coneguda dels honorables mossèn Jacme Calic, jurista, e micer Fran/cesch ça Sala, doctor en leys. E sinó a conexensa de dos juristes, / un per cascuna part elegidors, si vius seran, e per lo notari del present / contracte. Encara vol més lo dit mossèn Bernat per mostrar / clara e pura intenció en lo present capítol e per cessar tot frau / e decepció que en aço aparer pogués en sdevenidor, que si après / de la firma e stipulació dels presents capítols, a la dita senyora / dona Sicília o a altra per ella se mostrara deffallir en los dits capítols o algun d'aquells, seguretat maior e pus necessària / d'aquellas dessús expressades o qui poguessen ésser pus eficasses a ella / de las dessús dites en qualsevol manera, que per los dits mossèn Jacme / e micer Francesch sa Sala e deius scrit notari, substància no mu/dada, puxe sens perill algú o no per part altre stipulació,

⁶³ En aquells, interlineat.

⁶⁴ O qui ella volrà, ratllat.

promissió, / consentiment, voler e manament en escrits o de paraula del dit / mossèn Bernat aquelles seguregats e obligacions, lo dit notari puxe / ⁶⁵ dictar e largament notar segons ben vist lurs / serà, car lo dit mossèn Bernat, ara per llavors e llavors per ara, / d'aquelles ha e promet haver per vàlides, fermes e segures axí com / si de present li fossen publicades e manifestades e açò / sollempnament iura per los sants quatra evangelis de Déu, / per les suas mans corporalment tocats, que no contravindrà per / qualsevulla dret, rahó, constitució, ús, costum o altre qualsevol / rahó, sots obligació de sos béns presents e esdevenidors *et cetera*.

2

1457, desembre, 31. Bellesguard

Testament de Cecília, filla dels comtes d'Urgell i vidua del vescomte Bernat de Cabrera. Disposa ser soterrada a l'església del monestir de Sant Francesc de Barcelona i deixa les seves possessions, entre elles Bellesguard, al vescomte de Cabrera. Dels drets successoris dels seus avantpassats en fa hereves les seves nebodes, filles del seu germà Jaume d'Urgell, o els fills d'aquestes, és a dir, la meitat a Elionor, princesa de Salern, i l'altra meitat entre Isabel, duquesa de Coimbra, i Joan, fill del comte de Prades i de l'altra neboda Joana, difunta. Morí a la torre de Bellesguard a Sarrià i el testament fou publicat el dia 24 d'octubre de 1460.

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Francesc Matella, *Primus liber testamtorum et aliarum ultimarum voluntatum*, (1441-1468), 179/26, fol. 96-98.

Noverint universi quod anno a nativitate Domini millesimo quadringen/tesimo sexagesimo, die vero sabbati, vicesima quarta mensis octobris, / intitulate, presente et vocato me, Francischo Matella, auctoritate regia notario/ publico Barchinone infrascripto, ac presentibus ac vocatis pro testibus, honorabili / Francischo Jonques, milite, et Guillemo de Sant Climent ac Geraldo Splugues, / domicellis, Egidio Xanxis, presbytero,

familiar⁶⁶ egregie deffuncte infras/crite, ac Bernardo Stanyol, notario, constitutis personaliter egregiis comitibus / de Prades et de Modica ac reverendo fratre Marco Bergua, in / sacra pagina magistro guardiano monasteri fratrum minorum civitatis / Barchinone,⁶⁷ in domo⁶⁸ sive turri de Pulcro Spectu sive / de Bellsquart, quae sita est in parochia de Sarriano, in quadam / camera eiusdem turris vocata camera domini regis, et ipsis / manumissoribus instantibus⁶⁹ et, ut predicatur, presentibus et / requirentibus, fuit publicatum testamentum iam dicte egregie domine / Sicilie.

Die sabbati xxxi et ultima mensi / decembris, anno a nativitate Domini M^oCCCC^oL^oVIII^o, / in turri vulgariter dicta de Belsquart, / sita in parochia de Serriano.

In Dei nomine, amen. Quamvis⁷⁰ incerta et dubia mortis hora, debeat pro prudenti / animo suspecta semper existere. Atamen corporali imminente langore ipsius magis / formidatur eventus hincque est quod nos, Sicilia de Aragonia et de Cappraria, / que fuimus uxor sive consortis egregii domini Bernardi de Cappraria, quondam, vicecomitis / de Cappraria, que fuimus filia egregiorum dominorum Petri de Aragonia et / de Urgello et domine Margarite, eius uxoris sive consortis, deffunctorum, licet corpore / languentes, tamen in nostro pleno sensu, sana et integra memoria, cum firma lo/quela existentes, nostrum facimus et ordinamus testamentum in quo eligimus manu/missores et huius nostri testamenti seu ultime voluntatis exeutores, egregium / dominum Johannem, comitem de Prades, egregiam dominam Sanxiç Ximenis / de Fuxo et de Cappraria et nobilem dominam Eldonciam de Cardona, / que fuit uxor nobilis Galcerandi Ademar de Sanctapace, quondam militis, et / reverendum guardianum monasterii fratrum minorum ordinis Sancti Francisci / civitatis Barchinone, qui nunc est et pro tempore fuerit. Quibus omnibus / quatuor, tribus et duobus eorum, in absentia seu deffectu alterius et seu / aliorum eorundem, plenissimam conferimus potestatem complendi et exequendi // omnia et singula in presenti nostro testamento seu ultima voluntate contenta. Eligimus / autem sepulturam corpori

⁶⁵ Paraula il·legible.

⁶⁶ Segueix dicte, ratllat.

⁶⁷ *Manumissoribus [...] testamenti seu ultime voluntatis egregie domine Sicilie de Aragonia et de Cappraria, que fuit uxor egregi domini Bernardi de Cappraria, quondam, vicecomitis de Cappraria, que pridie dies suos clauserat extremos, interlineat.*

⁶⁸ Segueix de Pulcro Spectu, ratllat.

⁶⁹ Segueix fuit publicatum, ratllat.

⁷⁰ Sembla ratllat en part (*uam*) i substituït per l'abreviatura.

nostro fiendam in coro iam dicti monasterii fratrum / minorum civitatis Barchinone videlicet in dicto coro, juxta gradus lapideos quibus / ascenditur ad altare maius ecclesie ipsius monasterii, quam sepulturam volumus / fieri simpliciter, ad notitiam dictorum manumissorum nostrorum. Insuper volumus et ordi/namus quod quedam crux auri cum rubino et margaritis sive perulis et / quedam petxis sive capsula de corallo cum quibusdam lapidibus pretiosis sive / finissimis et etiam cum quibusdam tabulis auri cum margaritis sive perulis / et lapidibus pretiosis sive finissimis, vocatis balays, post obitum nostrum / per dictos manumissores nostros vendantur in encantu publico plus offarenti / seu offerentibus, illis pretiis quibus melius fieri poterit, ex plenissima po/testate vendendi predicta et pretia recipiendi et alia omnia et singula. / Inde necessaria faciendi et complendi quam dictis manumissoribus nostris de / predictis et aliis, inde dependentibus et adnexis, damus et concedimus, de et / cum presenti volentes et ordinantes, quod ex pretiis sive pecunie quantitibus ex predictis / provenientes fiat nostra sepultura, celebrentur misse, fiant elemosine, / precantia et alia pia caritatis opera, ad notitiam dictorum manumissorum nostrorum. / Post predicta autem, primo et ante omnia, volumus et mandamus ac etiam ordinamus / quod omnia debita que debeamus quibusvis artisanis sive artis et manistralibus / et etiam laboratoribus ratione verum seu laborum quas ab ipsis accepimus et / seu pro nobis et seu pro familia et domo nostra fecerunt vel sustinuerunt et seu / die obitus nostri fecerint et⁷¹ substituerint, de bonis nostris infrascriptis, videlicet / mobilibus, solvantur et, in defectu alterius probationis, credatur proprio juramento / eorumdem.⁷² Et etiam volumus, ordinamus et mandamus quod omnia alia debita que / debeamus, si qua alia debemus et seu die obitus nostri debebimus, solvantur / et omnes iniurie per nos forsan nunc et etiam tunc facte restituantur de bonis / nostris, prout probari poterint vel ostendi per testes, instrumentam aut alia legitima / documenta, procedendo in hiis breviter, simpliciter, summarie et de plano, secundum / Dominum Deum et forum anime. Item ponimus hic et facimus memoriam quod iuxta / nostram consuetudinem tenemur et obligati sumus ratione manumissorie Johannis⁷³ / de Campffranch, quondam, fami-

liaris nostri, in centum decem florenis, valentibus / sexaginta libras et decem solidos barchinonensis, que ad nostrum arbitrium sunt distribu/ende. Idcirco de eisdem dimittimus et volumus dari Constancie de Castell/holi, domicelle familiari nostre, centum florenos, valentes quinquaginta quinque / libras barchinonensis. Residui decem floreni volumus dari et distribui amore / Dei ad notitiam dictorum manumissorum nostrorum. Item etiam volumus dari et solvi discreto / Guillelmo Perpinya, presbitero, olim familiari nostro, quicquid sibi per nos debeatur, pro solidata ratione, cuius / debiti credatur, proprio iuramento ipsius Guillelmi, usque ad quinquaginta florenos et non / ultra. Item volumus et ordinamus quod Bernardus Vilosa reddat compotum et rationem / dictis nostris manumissoribus ex et de illis pecunie quantitibus quas pro nobis ipse / recepit in villa Sancti Selodonii et etiam ex⁷⁴ argento del portapau quem / pro nobis ipse fieri facere tenebatur et pro quo solvendo nos iam sibi solveramus / octo florenos. Et residuum, si quid erit ex illis centum viginti quinque florenis per nos / matri dicti Bernardi Vilosa debitis, ipsum residuum tot videlicet quot inde tunc fuerit / seu stabit, detur et solvatur heredi ipsius domine matris sue. Item legamus et volumus / dari venerabili fratri⁷⁵ Campins monasterii Sancte Marie de Ihesus territorii Barchinone, / quinquaginta florenos, valentes viginti septem libras et decem solidos barchinonensis, / distribuendos in illis causis piis quas ipse frater Campins voluerit. Item volumus / quod quidam anulus auri, diamans et rubins et tres plats argenti, semis albi et / semis deaurati vendantur et solvatur id pro quo extant pro pignore et id quod / supererit convertatur in solutionem aliorum debitorum et seu creditorum nostrorum per manu/missores nostros predictos. Item amore Domini nostri Ihesu Christi et in remissionem peccatorum nostrorum, // emfranguimus, liberamus, franquas et alforras fassimus, duas servas et capti/vas nostras nigras sive de genere etiopum, alteram vocatam Caterina, alteram / vero Maria. In super volumus et ordinamus quod omnia bona nostra mobilia / et immobilia ac semoventia, iura nostra ac res, per dictos manumissores / nostros, si voluerint, inventarientur et distribantur et seu per alios ad / quos spectet. Preterea damus plenissimam potestatem dictis manumisso/ribus nostris⁷⁶ apprehen-

⁷¹ Segueix *seu*, ratllat.

⁷² *Item dimittimus et volumus solvi dicto egregio domino comiti de Prades centum florenos quos sibi debemus ex causa mutui per ipsum nobis facti, afegit al marge.*

⁷³ Segueix *Franch*, ratllat.

⁷⁴ Segueix *et de*, ratllat.

⁷⁵ *Bartholomeo*, interlineat.

⁷⁶ Segueix *predi*, ratllat.

dendi omnia et singula alia bona nostra mobilia et / semoventia eademque vendendi in encantu publico plus offerentibus, / pretia et pecunie quantitates inde provenientes petendi, exhi/gendi et recipiendi et, si opus fuerit, apochas et alia instrumenta cum clausulis / et cautelis inde ad notitiam dictorum manumissorum nostrorum necessariis et oppor/tunis faciendi et firmandi. Item damus et concedimus potestatem dictis manu/missoribus nostris petendi, exigendi et recipiendi pensiones censualium / mortuorum et proratas eorumdem usque in die obitus nostri debitas et omnes et / singulos annuos redditus et proratas eorumdem, qui que anno quolibet nobis / fiunt et solvuntur, et de ipsis pensionibus et redditibus ac proratio die / obitus nostri debitis, apochas et cessiones faciendi et firmandi et etiam⁷⁷ / omnia et singula instrumenta et scripturas cum clausulis et / cautelis inde necessariis et opportunis et pro ut eisdem manumissoribus / nostris videbitur. Volumus etiam et ordinamus quod ipsi manumissores nostri ex pecuniis / que die obitus nostri reperientur in hereditate nostra et etiam que proventient ex bonis / nostris predictis scilicet mobilibus et semoventibus et ex pensionibus et proratis censualium / et annuis redditibus, qui anno quolibet nobis fiunt et solvuntur, et ex proratis eorumdem / iam superius pretactis, eorum propria auctoritate solvant omnia predicta debita et restituantur / seu emendentur iniurie per nos forsitan facte quibus. Sic, et quam sitius⁷⁸ fieri poterit, / solutis et restitutis, residuum per dictos manumissores nostros in continenti, completi / et solutis predictis, dividatur et distribuatur inter familiares, domicellas et do/mesticos nostros, tam presentes quam preteritos quam etiam futuros, premaxime inter illos / et illas, qui seu que non stiterunt seu stant ad mercedem sive solidatam, ad voluntatem et secundum pro prudentiam et providentiam dictorum manumissorum nostrorum, eorum / consentias in Domino exortantes, quatenus cum diligentia et caritate in hiis / se habeant, prout de ipsis et eorum quolibet plenissime confidimus. Quodquidem / residuum dictis domicellis et domesticis ac familiaribus nostris predictis legamus, / demptis quadraginta florenis quos dictis manumissoribus nostris onere / manumissorie, scilicet decem florenes cuilibet eorum, etiam cum presenti legamus. Item / in remunerationem omnium in quibus quavis ratione teneamur egregio domino / comiti de Modicha

et vicecomiti de Capparria et heredi eiusdem, dimittimus / et legamus eidem, sine preiudicio predictorum, omnia censualia nostra et quosuis annuos / redditus, qui annuatim nobis solvuntur, necnon et turrim de Pulcro Spectu / sive de Bellsguard cum possessionibus et omnibus iuribus et pertinentiis suis, in qua / nunc moram facimus, que sita est in parrochia de Sarriano. Et etiam ex / eadem causa legamus eidem domino comiti et vicecomiti totum illud hospitium cum iuribus suis quod nos habemus et possidemus in civitate Barchinone, / in vico sive loco vocato la Cucurella. Rogantes in Domino Ihesu Christo ipsum / egregium dominum comitem, quatenus animam nostram habeat recomissam, / quoniam etiam hac ratione huiusmodi legatum de predictis facimus. Item cum / iam dictus egregius dominus comes de Prades distraxerit et solverit // ac etiam faciat expensas in medicis et medicinis ac aliis rebus pro presenti nostra / infirmitate necessariis,⁷⁹ in remunerationem eorumdem et ex aliis causis, / ad hoc animum nostrum moventibus, sine preiudicio predictorum, legamus eidem / egregio domino comiti de Pradas mille florenos, valentes undecim / mille solidos barchinonensis, habendos et recipiendos per ipsum eundem egregium dominum comitem et quos voluerit exhi/gendosque ab aliis universis et singulis / bonis et iuribus nostris, tam ex successione seu linea paterna, quam avitica / et etiam materna, nobis quouismodo pertinentibus et pertinere ac spectare / debentibus, nunc vel etiam in futurum. Omnia vero et singula alia bona et iura / nostra, actiones et res, quecumque sint et etiam ubicumque que nobis pertineant nunc et pertinere / et spectare possunt etiam in futurum, tam ex quibusuis testamentis patris et matris, avorum et / aviarum et aliorum⁸⁰ predecessorum nostrorum, quam etiam ex successione eorumdem / et etiam aliorum quorumcumque, quam etiam aliis quibusuis rationibus, iuribus, titulis sive causis, di/mittimus et concedimus videlicet medietatem illustri domine Elienori, princesse de / Salerm, nepoti nostre sive naboda carissime et, in eius defectu, filio seu filiis et seu / filie seu filiabus eiusdem princesse et ipsam illustrem dominam Elienorem, princessam / predictam et, in eiusdem illustris princesse defectu, filium seu filios et seu filiam seu / filias eiusdem, in ipsa medietate nostre hereditatis nobis heredem et seu heredes insti/tuimus. Et in reliqua medietate ipsius nostre hereditatis instituimus

⁷⁷ Segueix *alia inde* [...], ratllat.

⁷⁸ Vol dir, *satius*.

⁷⁹ Segueix *ipsi quo*, ratllat i *idcirco*, interlineat.

⁸⁰ Segueix *quorumcumque*, ratllat.

nobis heredes videlicet / in medi[et]ate seu virili portione ipsius medietatis, illustrem dominam⁸¹ Isabelem, / infantem de Portugalia et duquissam de Cuymbre, nepotem nostram sive neboda / carissimam et, in eiusdem infante deffectu, liberum seu liberos eiusdem, tam masculos / quam feminas. Et in alia virili parte seu medietate medietatis ipsius nostre hereditatis, / instituimus nobis heredem egregium don Johan, filium comunem dicto egregio / domino comiti de Prades et egregie domine Johanne de Arago, eius uxori, quondam, ca/rissime nepoti sive naboda nostra et, in eiusdem egregii filii dicti egregii domini comitis / de Prades deffectu, liberum seu liberos eiusdem, tam masculos quam feminas, si qui vel / si que tunc stabunt. Verum si dicta illustris domina Elienor, princessa predicta, / et, in eius deffectu eiusdem, filius seu filii et seu filia seu filie eiusdem princesse, nobis / in mediate dicte nostre hereditatis heres non erit seu, in eius deffectu, filii seu filie eiusdem / princesse heres seu heredes in dicta medietate nostre hereditatis non erit seu non erunt, / eo quia noluerit seu non poterit, et seu eiusdem princesse filii seu filie et seu / eorum aliquis noluerint aut non poterint, vel ubi ipsa illustris domina Elienor, prin/cessa predicta, insolium nobis in dicta medietate nostre hereditatis heres erit et seu, in eiusdem / princesse deffectu, aliquis vel aliqua dictorum filiorum vel filiarum eiusdem princesse, / insolium vel etiam simul, sive una cum aliis filiis seu filiabus, in ipsa medietate dicte / nostre hereditatis heres fuerit et seu heredes fuerint, et decesserit ipsa illustris prin/cessa, et seu eiusdem princesse filius seu filia et seu filii seu filie, qui vel que nobis / in dicta medietate dicte nostre hereditatis tunc heres fuerit seu heredes fuerint, decesserit / seu decesserint quandocumque sine libero seu liberis, hiis casibus et quolibet eorum substituimus / in iam dicta medietate dicte nostre hereditatis iam dictos, illustrem dominam Isabelem, / infantam et duquessam predictam, et egregium don Johan, filium dicti egregii domini / comitis de Prades, et premortui, eorumdem liberos in stirpe et non in capita. Preterea / cum presenti cassamus, irritamus et annullamus omnia testamenta et alias quasuis ultimas vo/luntates per nos et seu que dicentur per nos in posse quorumvis notariorum factas et / firmatas sive

facta et firmata. Et licet in aliqua aliarum nostrarum ultimarum voluntatum, / forsans scriptum sit posteriorem aliter non valere, nisi in ipsa fieret mentio / de verbo ad verbum de ipsa tunc a nobis et seu que diceretur a nobis ordinata / voluntate vel nisi in ea continetur aliquod verbum celatum vel non celatum de quo / per nostram aliam ordinationem fiendam mensio fieri haberet et deberetur vel / factum faciendum vel aliquod aliud pro quod presenti nostre ultime voluntati in aliquo // derogetur de quibus non recordamur et que hic pro repetitis, positis et insertis haberi / volumus. Attamen ea omnia et singula, specialiter et nominatim, volumus et iubemus non / valere, nam quorumcumque testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum prius isto sive / ista nobis factorum et factarum et derogatoriorum verborum in eis seu eorum aliquo appo/sitorum, licet ad ea non revocanda, forsans nos strinxerimus seu appareret nos strinxisse, / iuramento vel aliis omnino nos penitet et haberi volumus pro non factis. Hec est / autem ultima voluntas nostra quam valere volumus iure testamenti et si forsans non / valet aut valere non potest iure testamenti, saltem eam valere volumus iure codicillorum / seu nuncupatini testamenti et seu iure alterius cuiuslibet ultime voluntatis, qua melius de / iure seu aliis valere possit et tenere. Et volumus quod de presenti nostra ultima voluntate fiant / tot originalia publicha consimilia instrumenta, quos per illos quorum interest et intererit petita / fuerint, et tradantur per et ad notitiam notarii infrascripti. Actum est hoc in turri vulga/riter dicta de Pulcro Visu sive de Bellsquart sita in parrochia Sancti / Vincentii de Serriano, diocesis Barchinone, tricesima prima et ultima die mensis decembris, anno a nativitate Domini millesimo / quadringentesimo quinquagesimo octavo. Signum nostri Sicilie de Arago/nia et de Cappraria, testatricis predictae, que hec laudamus et firmamus.

Testes vocati et rogati huius rei sunt: honorabilis Bernardus Geraldus / de Boxados, vervessor, Arnaldus Bastida, civis, Gaspar de Jorba, / Fardinandus Ayerve, magistri in medicina, Petrus Soler, cives, / Petrus Garcia, familiaris dicte egregie domine testatricis et Johannes / Mates, scriptor, habitator Barchinone.

⁸¹ Segueix *Elienorem*, ratllat.